

นวโกวาท

นวโกวาท เป็นชื่อหนังสือที่เป็นพระนิพนธ์ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นหนังสือที่ประมวลหัวข้อธรรมจากพระไตรปิฎกสำหรับสั่งสอนอบรมและศึกษาเล่าเรียนของพระนวกะโดยเฉพาะ ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ง่ายต่อมาใช้เป็นหลักสูตรนักเรียนธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี

หนังสือ นวโกวาท มี ๓ ส่วน ส่วนต้นเป็น วินัยบัญญัติ หรือศีลของภิกษุ ส่วนกลางเป็น ธรรมวิภาค คือธรรมที่ต้องแยกคัดจัดไว้เป็นหมวดหมู่ เช่น เช่น ธรรมที่มี ๒ ข้อย่อย รวมไว้หมวดหนึ่ง มี ๓ ข้อย่อยรวมไว้หมวดหนึ่ง เป็นต้น และส่วนหลังเป็น คิหิปฏิบัติ คือหลักปฏิบัติและหลักควรเว้นสำหรับคฤหัสถ์หรือชาวบ้านทั่วไป เช่น อบายมุข เป็นต้น

หนังสือเล่มนี้เป็นนิยมใช้กันมากในวงการนักศึกษาพระธรรมวินัย ตลอดพระราชอาณาจักร และเหมาะสำหรับทุกคนรอบคร้วที่จะมีไว้เพื่อการศึกษา

ต้นฉบับจาก : <http://www.baanjomiyut.com/pratripidok/navakovard/>

ข้อมูลจาก: <http://th.wikipedia.org/wiki/นวโกวาท>

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ จัดทำโดย พงษ์ภักดิ์ บุญมา (pruetboonma@gmail.com)

เผยแพร่บนเว็บไซต์ <http://www.weread.in.th> เมื่อ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๒

สารบัญ

บทนำ.....	๓
ทูกะ.....	๖
ติกะ.....	๘
จตุกกะ.....	๑๕
ปัญจกะ.....	๒๖
ฉกกะ.....	๓๓
สัตตกะ.....	๓๗
อัฏฐกะ.....	๔๒
นวกะ.....	๔๖
ปกิณณกะ.....	๕๔
วินัยบัญญัติ.....	๘๐

บทนำ

หนังสือเล่มนี้เรียงย่อโดยประมาณดังนี้ สำหรับภิกษุสามเณร บวชใหม่, เพราะผู้บวชใหม่ย่อมบวชเพียงพรรษาเดียว คือสี่เดือน เป็นพื้น อุปัชฌาอาจารย์ผู้หวังความรู้แก่สังฆวิหารก และอันเตวาสิกต้องหาอุบายสั่งสอนให้เขาได้ความรู้มากที่สุดตามแต่จะเป็นได้ ถ้าใช้แบบสอนที่พิสดาร เรียนรู้ยังไม่ถึงไหนก็ถึงเวลาสิก จะต้องใช้แบบย่อให้จุข้อความที่ควรจะศึกษา นี่เป็นเหตุผลเริ่มเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้น หนังสือนี้ถือเป็นแบบย่อ ถ้าเข้าใจวิธีสอน ก็ทำให้ภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่เข้าใจกว้างขวางได้เหมือนกัน ข้าพเจ้าได้ใช้ฝึกศิษย์ด้วยวิธีดังจะกล่าวต่อไปนี้

ให้ผู้ศึกษากำหนดจำหัวข้อในหนังสือเล่มนี้ให้ได้ตลอด เอาแต่ใจความ ไม่ต้องจำถึงพยัญชนะ, แต่คนอ่านแล้วถอดใจความไว้ในใจไม่ได้ ยังต้องท่องเหมือนท่องสวดมนต์ กำหนดระยะให้ ๓ เดือน (ยกเดือนต้นไว้สำหรับบูรพกิจอย่างอื่น) เดือนที่ ๒ วินัยบัญญัติ เดือนที่ ๓ ธรรมวิภาค เดือนท้ายเมื่อจวนสิก คิหิปฏิบัติ ผู้ประกอบด้วยสติปัญญา อุตสาหะกล้าก็ได้เร็วกว่ากำหนด ปาน

กลางก็พอทันกำหนด ทรามก็ไม่ทันกำหนด

ในระหว่างที่ศึกษาอยู่นั้น ในขั้นต้น เมื่อถึงกถาอะไร ได้สอบถามให้เล่าหัวข้อเหล่านั้นให้ฟังจนเห็นว่าขึ้นใจแล้ว ส่วนวินัยได้ผูกเป็นปัญหาให้ตัดสิน ปัญหา นั้นให้ตัดสินได้ด้วยเทียบตามแบบ เช่น " ภิกษุพยาบาลไข้ วางยาผิด คนไข้ตาย จะต้องปาราชิกหรือไม่ " ผู้ตอบต้องใคร่ครวญดูเจตนาของผู้วางยาว่า เหมือนกับเจตนาของผู้ที่กล่าวไว้ในแบบหรือไม่ เท่านั้นที่ตัดสินได้

ถึง ธรรมวิภาคและ คิหิปฏิบัติ ก็มีปัญหามเหมือนกัน เช่น "อย่างไร ความคบสัสตบุรุษ เป็นต้น จึงจะเป็นเครื่องเจริญของมนุษย์ " ในที่นี้ผู้ตอบต้องอธิบายตามความเห็นของตนให้สมแก่ปัญหา อีกข้างหนึ่ง " ทรัพย์ที่จับจ่ายด้วยประการไร จึงได้ชื่อว่า เป็นประโยชน์ " ในที่นี้ต้องเอากระทำ ความในหมวดที่ว่าด้วย ประโยชน์เกิดแต่การถือเอาโภคทรัพย์ มาอธิบายแก้ไขสมรูปปัญหา เมื่อถึงกำหนด ได้มีการสอนความรู้ใน ๓ อย่างนั้น เพื่อเป็นอุบายให้เอาใจใส่ดีขึ้น

ยังมีวิธีที่ช่วยทำให้ผู้บวชใหม่ ได้ความรู้กว้างขวางออกไปกว่านี้ อีก ส่วนวินัย ถามปัญหาให้เทียบตามแบบไม่ได้ เช่น " ภิกษุตีเด็ก ต้องอาบัติอะไร " ในแบบมีแต่ว่าตีภิกษุต้องปาจิตตีย์ เช่นนี้ทำให้

ค้นคว้าในสาขาเล่มใหญ่ พอพบแล้วก็จำได้ทันที ส่วนธรรมวิภาค
นั้นได้แจกกระทู้พุทธภาษิต เช่น " คนลวงทุกข์ได้เพราะความ
เพียร, ได้ชื่อเสียงเพราะความสัตย์ " วันละข้อ แจกให้อย่าง
เดียวกันหมด ให้ไปแต่งแก้แล้วนำมาอ่านในที่ประชุมในกำหนด
ผู้แต่งต้องตริตrongด้วยน้ำใจให้เห็นเองก่อนว่า " ความเพียรเป็น
เหตุ, ความลวงทุกข์เป็นผล ความสัตย์เป็นเหตุ, ชื่อเสียงเป็นผล "
จึงจะเรียงแต่งมาอ่านได้ในเวลาที่อ่าน ต่างก็ต่างมุ่งฟังของกัน
และกัน เมื่อใครอธิบายดีก็จำไว้ และที่สุดได้รับวินิจฉัยว่าถูกหรือ
ผิด ข้อนี้เป็นเหตุผลให้ค้นคว้าข้อความในหนังสือธรรมมาอธิบาย
ได้ความรู้กว้างขวางและตริตrongให้เห็นความดี เห็นความชั่วด้วย
น้ำใจเอง

หนังสือเล่มนี้ แต่งขึ้นสำหรับสอนภิกษุสามเณรวชิใหม่ให้
พอควรแก่เวลาจะศึกษาได้ จึงตั้งชื่อว่า นวโกวาท และมีข้อความ
แต่งโดยย่อเพียงเท่านี้

ทุกะ

ธรรมมีอุปการะมาก ๒ อย่าง

๑. สติ ความระลึกได้
๒. สัมปชัญญะ ความรู้ตัว

ธรรมเป็นโลกบาล คือ คຸ້ມครองโลก ๒ อย่าง

๑. หิริ ความละอายแก่ใจ
๒. โอตตัปปะ ความเกรงกลัว

ธรรมอันทำให้งาม ๒ อย่าง

๑. ขันติ ความอดทน
๒. โสรัจจะ ความเสีงี่ยม

บุคคลหาได้ยาก ๒ อย่าง

๑. บุพพการี บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน

๒. กตัญญูกตเวที บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้ว และ
ตอบแทน

ติกะ

รัตนะ ๓ อย่าง พระพุทธ ๑ พระธรรม ๑ พระสงฆ์

๑. ท่านผู้สอนให้ประมุขชนประพฤตินชอบด้วย กาย วาจา ใจ ตามพระธรรมวินัย ที่ท่านเรียกว่า พุทธศาสนา ชื่อพระพุทธเจ้า
๒. พระธรรมวินัยที่เป็นคำสั่งสอนของท่าน ชื่อ พระธรรม
๓. หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของท่านแล้ว ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ชื่อ พระสงฆ์

คุณของรัตนะ ๓ อย่าง

พระพุทธเจ้ารู้ดีรู้ชอบด้วยพระองค์เองก่อนแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้ตามด้วย

พระธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดไปในที่ชั่ว

พระสงฆ์ปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว สอนผู้อื่นให้กระทำตามด้วย

อาการที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ๓ อย่าง

๑. ทรงสั่งสอนเพื่อจะให้ผู้ฟังรู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น
๒. ทรงสั่งสอนมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจรองตามให้เห็นจริงได้
๓. ทรงสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ คือผู้ปฏิบัติตามย่อมได้ประโยชน์โดยสมควรแก่ความปฏิบัติ

โอวาทของพระพุทธเจ้า ๓ อย่าง

๑. เว้นจากทุกจริต คือประพฤตินิ้ว ด้วยกาย วาจา ใจ
๒. ประกอบสุจริต คือประพฤตินอบ ด้วยกาย วาจา ใจ
๓. ทำใจของตนให้หมดจดจากเรื่องเศร้าหมองใจ มีโลก โกรธ หลง เป็นต้น

ทุจจริต ๓ อย่าง

๑. ประพฤติชั่วด้วยกาย เรียก กายทุจจริต
๒. ประพฤติชั่วด้วยวาจา เรียก วจีทุจจริต
๓. ประพฤติชั่วด้วยใจ เรียกว่า มโนทุจจริต

กายทุจจริต ๓ อย่าง

ฆ่าสัตว์ ๑ ลักขื้อ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑

วจีทุจจริต ๔ อย่าง

พูดเท็จ ๑ พูดส่อเสียด ๑ พูดคำหยาบ ๑ พูดเพ้อเจ้อ ๑

มโนทุจจริต ๓ อย่าง

โลภอยากได้ของเขา ๑ พยาบาทปองร้ายเขา ๑ เห็นผิดจาก
ครองธรรม ๑ ทุจจริต ๓ อย่างนี้เป็นกิจไม่ควรทำ ควรจะละเสีย

สุจริต ๓ อย่าง

๑. ประพฤติชอบด้วยกาย เรียกว่ากายสุจริต

๒. ประพฤติชอบด้วยวาจา เรียกว่าวจีสุจริต

๓. ประพฤติชอบด้วยใจ เรียกมโนสุจริต

กายสุจริต ๓ อย่าง

เว้นจากฆ่าสัตว์ ๑ เว้นจากลักขโมย ๑ เว้นจากประพฤตินิดใน
กาม ๑

วจีสุจริต ๔ อย่าง

เว้นจากพูดเท็จ ๑ เว้นจากพูดส่อเสียด ๑ เว้นจากพูดคำหยาบ
๑ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ ๑

มโนสุจริต ๓ อย่าง

ไม่โลภอยากได้ของเขา ๑ ไม่พยาบาทปองร้ายเขา ๑ เห็นชอบ
ตามคลองธรรม ๑ สุจริต ๓ อย่างนี้ เป็นกิจควรทำ ควรประพฤติ

อกุศลมูล ๓ อย่าง

รากเง่าของอกุศล เรียกอกุศลมูล มี ๓ อย่าง คือ โลกะ ออยากได้ ๑ โทสะ คิดประทุษร้ายเขา ๑ โมหะ หลงไม่รู้จริง ๑ เมื่ออกุศลมูลเหล่านี้ โลกะ โทสะ โมหะ ก็ดี มีอยู่แล้ว อกุศลอื่นที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เจริญมากขึ้น เหตุนั้นควรละเสีย

กุศลมูล ๓ อย่าง

รากเง่าของกุศล เรียกกุศลมูล มี ๓ อย่าง คือ อโลภะ ไม่อยากได้ ๑ อโทสะ ไม่คิดประทุษร้ายเขา ๑ อโมหะ ไม่หลง ๑ เมื่อกุศลมูลเหล่านี้ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ก็ดี มีอยู่แล้ว กุศลอื่นที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เจริญมากขึ้น เหตุนั้นควรให้เกิดขึ้นในสันดาน

สัปปริสบัญญัติ คือข้อที่สัตบุรุษตั้งไว้ ๓ อย่าง

๑. ทาน สละสิ่งของๆ ตนเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
๒. บัพพิชชา ถือบวช เป็นอุบายเว้นจากเบียดเบียนกันและกัน
๓. มาตาปิตุอุปัฏฐาน ปฏิบัติมารดาบิดาของตนให้เป็นสุข

อภินิหารกปฏิปทา คือปฏิบัติไม่ผิด ๓ อย่าง

๑. อินทริยสังวร สำรวมอินทริย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ยินดียินร้ายเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้อง โภกฐัพพะ รู้ธรรมารมณด้วยใจ

๒. โภชเน มัตตัญญูตา รู้จักประมาณในการกินอาหารแต่พอควร ไม่มากไม่น้อย

๓. ซาคริยานุโยค ประกอบความเพียรเพื่อชำระใจให้หมดจด ไม่เห็นแก่นอนมากนัก

บุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง

สิ่งเป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ โดยย่อมี ๓ อย่าง

๑. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน

๒. ศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล

๓. ภวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

สามัญลักษณ์ ๓ อย่าง

ลักษณะที่เสมอกันแก่สังขารทั้งปวง เรียกสามัญลักษณ์ ไตรลักษณ์ก็เรียก แจกเป็น ๓ อย่าง

๑. อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง
๒. ทุกขตา ความเป็นทุกข์
๓. อนัตตตา ความเป็นของไม่ใช่ตน

จตุกกะ

วุฑฒิ คือธรรมเป็นเครื่องเจริญ ๔ อย่าง

๑. สัมปปริสสังเสวะ คบท่านผู้ประพฤติชอบด้วยกายวาจาใจ ที่เรียกว่าสัตบุรุษ
๒. สัทธัมมัสสนะ ฟังคำสอนของท่านโดยเคารพ
๓. โยนิโสมนสิการ ตริตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีหรือชั่วโดยอุบายที่ชอบ
๔. ธีมมานุธีมปฏิบัติ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมซึ่งได้ตรองเห็นแล้ว

จักร ๔

๑. ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในประเทศอันสมควร
๒. สัมปปริสุปัสนยะ คบสัตบุรุษ
๓. อัตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ

๔. บุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ในปางก่อน
ธรรม ๔ อย่างนี้ ดุจล้อรถนำไปสู่ความเจริญ

อคติ ๔

๑. ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน เรียก ฉันทาคติ
๒. ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน เรียก โทสาคติ
๓. ลำเอียงเพราะเขลา เรียก โมหาคติ
๔. ลำเอียงเพราะกลัว เรียก ภยาคติ

อคติ ๔ ประการนี้ ไม่ควรประพฤติ

อันตรายของภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ ๔ อย่าง

๑. อดทนต่อคำสอนไม่ได้ คือเบียดต่อคำสั่งสอนซึ่งเฝ้ายทำตาม
๒. เป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้อง ทนความอดอยากไม่ได้
๓. เพลิดเพลินในกามคุณ ทะยานอยากได้สุขยิ่งๆ ขึ้นไป

๔. รักผู้หญิง

ภิกษุสามเณรผู้หวังความเจริญแก่ตน ควรระวังอย่าให้อันตราย
๔ อย่างนี้ย่ำยีได้

ปธาน คือความเพียร ๔ อย่าง

๑. สั่งวรปธาน เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน
  ๒. ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว
  ๓. ภาวนापธาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน
  ๔. อนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม
- ความเพียร ๔ อย่างนี้ เป็นความเพียรชอบควรประกอบให้มีใน
ตน

อธิษฐานธรรม คือธรรมที่ความตั้งใจไว้ในใจ ๔ อย่าง

๑. ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้
๒. สัจจะ ความจริงใจ คือประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง

๓. จาคะ สละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ

๔. อุปสมะ สงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบ

อิทธิบาท คือคุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ๔ อย่าง

๑. ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒. วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น

๓. จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ

๔. วิมังสา หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น

คุณ ๔ อย่างนี้ มีบริบูรณ์แล้ว อาจชักนำบุคคลให้ถึงสิ่งที่ต้อง
ประสงค์ซึ่งไม่เหลืออวิสัย

ควรทำความไม่ประมาทในที่ ๔ สถาน

๑. ในการละกายทุจริต ประพฤติกายสุจริต

๒. ในการละวจีทุจริต ประพฤติวจีสุจริต

๓. ในการละมโนทุจริต ประพฤติมโนสุจริต

๔. ในการละความเห็นผิด ทำความเห็นให้ถูก

อีกอย่างหนึ่ง

๑. ระวังใจไม่ให้กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด

๒. ระวังใจไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง

๓. ระวังใจไม่ให้หลงในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง

๔. ระวังใจไม่ให้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา

ปาริสุทธิศีล ๔

๑. ปาติโมกขสังวร สำรวมในพระปาติโมกข์ เว้นข้อที่
พระพุทธเจ้าห้าม ทำข้อที่พระองค์อนุญาต

๒. อินทริยสังวร สำรวมอินทริย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ปาก ลิ้น กาย
ใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูก
ต้องโณภูฐัพพะ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ

๓. อาชีวนาปริสุทธิ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่หลงลงเขา
เลี้ยงชีวิต

๔. ปัจจัยปัจเจกขณะ พิจารณาเสียก่อนจึงบริโภคปัจจัย ๔
คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช ไม่บริโภคด้วยตัณหา

อารักขกัมมัฏฐาน

๑. พุทธานุสติ ระลึกถึงคุณพระพุทธรเจ้า ที่มีในพระองค์และ
ทรงเกื้อกูลแก่ผู้อื่น

๒. เมตตา แผ่ไมตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า

๓. อสุภะ พิจารณาร่างกายตนและผู้อื่นให้เห็นเป็นไม่งาม

๔. มรณัสสติ นึกถึงความตายอันจะมีแก่ตน

กัมมัฏฐาน ๔ อย่างนี้ ควรเจริญเป็นนิตย์

พรหมวิหาร ๔

๑. เมตตา ความรักใคร่ ปรรารถนาจะให้มีความสุข

๒. กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์

๓. มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี

๔. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ

พรหมวิหาร ๔ นี้ เป็นเครื่องอยู่ของท่านผู้ใหญ่

สติปัฏฐาน ๔

๑. กายานุปัสสนา

สติกำหนดพิจารณากายเป็นอารมณ์ว่า กายนี้ก็สักว่ากาย ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เรียก กายานุปัสสนา

๒. เวทนานุปัสสนา

สติกำหนดพิจารณาเวทนา คือ สุข ทุกข์ และไม่ทุกข์ไม่สุขเป็นอารมณ์ว่า เวทนานี้ก็สักว่าเวทนา ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เรียก เวทนานุปัสสนา

๓. จิตตานุปัสสนา

สติกำหนดพิจารณาใจที่เคล้าหมอง หรือผ่องแผ้วเป็นอารมณ์
ว่า ใจนี้สักว่าใจ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เรียก จิตตานุปัส
สนา

๔. ธัมมานุปัสสนา

สติกำหนดพิจารณาธรรมที่เป็นกุศลหรืออกุศล ที่บังเกิดกับใจ
เป็นอารมณ์ว่าธรรม ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เรียก ธัมมานุ
ปัสสนา

ธาตุกัมมัฏฐาน ๔

ธาตุ ๔ คือ

๑ ธาตุดิน เรียก ปฐวีธาตุ

ธาตุอันใดมีลักษณะแข็งแข็ง ธาตุนั้นเป็นปฐวีธาตุ ปฐวีธาตุนั้น
ที่เป็นภายใน คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อใน
กระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหาร
ใหม่ อาหารเก่า

๒ ธาตุน้ำ เรียก อาโปธาตุ

ธาตุอันใดมีลักษณะเอิบอาบ ธาตุนั้นเป็นอาโปธาตุ อาโปธาตุนั้น

ที่เป็นภายใน คือ ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันทัน น้ำตา เปลว
มัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร

๓ ธาตุไฟ เรียก เตโชธาตุ

ธาตุอันมีลักษณะร้อน ธาตุนั้นเป็นเตโชธาตุ เตโชธาตุนั้น ที่เป็น
ภายใน คือ ไฟที่ยังกายให้อบอุ่น ไฟที่ยังกายให้ทรุดโทรม ไฟที่ยัง
กายให้กระวนกระวาย ไฟที่เผาอาหารให้ย่อย

๔ ธาตุลม เรียก วาโยธาตุ

ธาตุอันใดมีลักษณะพัดไปมา ธาตุนั้นเป็นวาโยธาตุ วาโยธาตุนั้น
ที่เป็นภายใน คือ ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมใน
ท้อง ลมในไส้ ลมพัดไปตามตัว ลมหายใจ

ความกำหนดพิจารณาภายในนี้ ให้เห็นว่าเป็นแต่เพียงธาตุ ๔ คือ
ดิน น้ำ ไฟ ลม ประชุมกันอยู่ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา เรียกว่า ธาตุ
กัมมัฏฐาน

อริยสัจ ๔

๑. ทุกข์

๒. สมุทัย คือเหตุให้ทุกข์เกิด

๓. นิโรธ คือความดับทุกข์

๔. มรรค คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ได้ชื่อว่า ทุกข์ เพราะเป็นของทนได้ยาก

ต้นเหตุคือความทะยานอยาก ได้ชื่อว่า สมุทัย เพราะเป็นเหตุให้ทุกข์เกิด

ต้นหานั้น มีประเภทเป็น ๓ คือต้นหาความอยากในอารมณ์ที่น่ารักใคร่ เรียกว่า กามตัณหา อย่าง ๑ ตัณหาความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ เรียกว่า ภวตัณหา อย่าง ๑ ตัณหาความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ เรียกว่า วิภวตัณหา อย่าง ๑

ความดับตัณหาได้สิ้นเชิง ทุกข์ดับไปหมดได้ชื่อว่า นิโรธ เพราะเป็นความดับทุกข์

ปัญญาอันเห็นชอบว่าสิ่งนี้ทุกข์ สิ่งนี้เหตุให้ทุกข์เกิด สิ่งนี้ทางให้ถึงความดับทุกข์ ได้ชื่อว่า มรรค เพราะเป็นข้อปฏิบัติให้ถึง

ความดีทุกขั้

มรรคนั้นมีองค์ ๘ ประการ คือ

ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ดำริชอบ ๑ เจรจาชอบ ๑ ทำการงาน
ชอบ ๑ เลี้ยงชีพชอบ ๑ ทำความเพียรชอบ ๑ ตั้งสติชอบ ๑ ตั้งใจ
ชอบ ๑

ปัญญาจะ

อนันตริยกรรม ๕

๑. มาตุฆาต ฆ่ามารดา

๒. ปิตุฆาต ฆ่าบิดา

๓. อรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์

๔. โลहितุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
ขึ้นไป

๕. สังฆเภท ยังสงฆ์ให้แตกจากกัน

กรรม ๕ อย่างนี้ เป็นบาปอันหนักที่สุดห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน
ตั้งอยู่ในฐานปาราชิกของผู้ถือพระพุทธศาสนา ห้ามไม่ให้ทำเป็น
เด็ดขาด

อภิถนห้ปัจเจกเวกชนธ์ ๕

๑. ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่องพ้นความแก่ไปไ้
๒. ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่องพ้นความเจ็บไปไ้
๓. ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่องพ้นความตายไปไ้
๔. ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิน
๕. ควรพิจารณาทุกวัน ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดีจักไ้ดีดี ทำชั่วจักไ้ชั่ว

เวสารัชชกรณธรรม คือ ธรรมทำความกล้าหาญ ๕ อย่าง

๑. สัทธา เชื่อสิ่งไ้ควรเชื่อ
๒. สील รักษากายวาจาให้เรียกร้อย

๓. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ศึกษามาก

๔. วิริยารัมภะ ปรารภความเพียร

๕. ปัญญา รอบรู้สิ่งที่ควรรู้

องค์แห่งภิกษุใหม่ ๕ อย่าง

๑. สำรวมในพระปาติโมกข์ เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ทำตามข้อที่ทรงอนุญาต

๒. สำรวมอินทรีย์ คือ ระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดี ยินร้ายครอบงำได้ ในเวลาที่เห็นรูปด้วยนัยน์ตาเป็นต้น

๓. ความเป็นคนไม่เอิกเกริกเฮฮา

๔. อยู่ในเสนาเสนาอันสงบ

๕. มีความเห็นชอบ

ภิกษุใหม่ควรตั้งอยู่ในธรรม ๕ อย่างนี้

องค์แห่งธรรมกถึก คือ นักเทศก์ ๕ อย่าง

๑. แสดงธรรมโดยลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๒. อ่างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ

๓. ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง

๔. ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ

๕. ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น คือว่า ไม่ยกตนเสียดสีผู้
อื่น

ภิกษุผู้ได้ธรรมกถึก ฟังตั้งองค์ ๕ อย่างนี้ไว้ในตน

ธัมมัสสวนานิสงส์ คือ อานิสงส์แห่งการฟังธรรม ๕ อย่าง

๑. ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๒. สิ่งใดได้เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัดย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด

๓. บรรเทาความสงสัยเสียได้

๔. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้

๕. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส

พละ คือ ธรรมเป็นกำลัง ๕ อย่าง

๑. สัทธา ความเชื่อ

๒. วิริยะ ความเพียร

๓. สติ ความระลึกได้

๔. สมาธิ ความตั้งใจมั่น

๕. ปัญญา ความรอบรู้

อินทรีย์ ๕ ก็เรียก เพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน

นิวรรณ ๕

ธรรมอันกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี เรียกนิวรรณ มี ๕ อย่าง

๑. พอใจรักใคร่ในอารมณ์ที่ชอบใจมีรู้เป็นต้น เรียก กามฉันท

๒. ปองร้ายผู้อื่น เรียก พยาบาท

๓. ความที่จิตใจหดหู่และเคลิบเคลิ้ม เรียก ถีนมิตตะ

๔. ฟุ้งซ่านและรำคาญ เรียก อุกุฏัจจุกุกุจจะ

๕. ลังเลไม่ตกลงได้ เรียก วิจิกิจฉา

ชั้นที่ ๕

กายกับใจนี้ แบ่งออกเป็น ๕ กอง เรียกว่า ชั้นที่ ๕

๑. รูป

๒. เวทนา

๓. สัญญา

๔. สังขาร

๕. วิญญาณ

ธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ประชุมกันเป็นกายนี้ เรียกว่า

รูป

ความรู้สึกอารมณ์ว่า เป็นสุข คือ สบายกาย สบายใจ หรือ เป็นทุกข์ คือไม่สบายกาย ไม่สบายใจ หรือเฉยๆ คือไม่ทุกข์ไม่สุข เรียกว่า เวทนา

ความจำได้หมายรู้ คือ จำรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อารมณ์ที่เกิดกับใจได้ เรียก สัญญา

เจตสิกกรรม คือ อารมณ์ที่เกิดกับใจ เป็นส่วนดี เรียก กุศล เป็นส่วนชั่ว เรียก อกุศล เป็นส่วนกลางๆ ไม่ดีไม่ชั่ว เรียก อัพยาทุกต เรียกว่า สังขาร

ความรู้้อารมณ์ในเวลาเมื่อรู้มากกระทบตา เป็นต้น เรียกว่า วิญญาณ

ขั้นที่ ๕ นี้ ย่นเรียกว่า นามรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รวมเข้าเป็นนาม รูปคงเป็นรูป

ฉักกะ

คารวะ ๖ อย่าง

ความเอื้อเฟื้อ ในพระพุทธเจ้า ๑ ในพระธรรม ๑ ในพระสงฆ์ ๑ ในความศึกษา ๑ ในความไม่ประมาท ๑ ในปฏิสันถาร คือต้อนรับปราศรัย ๑ ภิกษุควรทำคารวะ ๖ ประการนี้

สาราณียธรรม ๖ อย่าง

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เรียกสาราณียธรรม มี ๖ อย่าง คือ

๑. เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนภิกษุสามเณรทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยชวนชวายกิจธุระของเพื่อนกันด้วยกาย มีพยาบาลภิกษุใช้เป็นต้น ด้วยจิตเมตตา

๒. เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณรทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยชวนชวายในกิจธุระของเพื่อนกันด้วยวาจา เช่นกล่าวคำสั่งสอนเป็นต้น ด้วยจิตเมตตา

๓. เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณรทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือคิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนกัน

๔. แบ่งปันลาภที่ตนได้มาแล้วโดยชอบธรรมให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวังไว้บริโภคนำเฉพาะผู้เดียว

๕. รักษาศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น

๖. มีความเห็นร่วมกันกับภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่วิวาทกับใครๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน

ธรรม ๖ อย่างนี้ ทำผู้ประพฤติให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

อายตนะภายใน ๖

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อินทรีย์ ๖ ก็เรียก อายตนะภายนอก ๖

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ คือ อารมณ์ที่มาถูกต้องกาย ธรรม
คืออารมณ์เกิดกับใจ อารมณ์ ๖ ก็เรียก

วิญญาน ๖

อาศัยรูปกระทบตา เกิดความรู้ขึ้น เรียก จักขุวิญญาน

อาศัยเสียงกระทบหู เกิดความรู้ขึ้น เรียก โสตวิญญาน

อาศัยกลิ่นกระทบจมูก เกิดความรู้ขึ้น เรียก ฆานวิญญาน

อาศัยรสกระทบลิ้น เกิดความรู้ขึ้น เรียก ชิวหาวิญญาน

อาศัยโผฏฐัพพะกระทบกาย เกิดความรู้ขึ้น เรียก กายวิญญาน

อาศัยธรรมเกิดกับใจ เกิดความรู้ขึ้น เรียก มโนวิญญาน

สัมผัส ๖

อายตนะภายในมีตาเป็นต้น อายตนะภายนอกมีรูปเป็นต้น
วิญญานมีจักขุวิญญานเป็นต้น กระทบกันเรียกสัมผัส มีชื่อตาม
อายตนะภายใน เป็น ๖ คือ จักขุ โสต ฆาน ชิวหา กาย มโน

เวทนา ๖

สัมผัสนั้นเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เป็นสุขบ้างทุกข์บ้าง ไม่ทุกข์
ไม่สุขบ้าง มีชื่อตามอายตนะภายในเป็น ๖ คือ

จักขุ โสต ฆาน ชิวหา กาย มโน

ธาตุ ๖

๑. ปฐวีธาตุ คือ ธาตุดิน
๒. อาโปธาตุ คือ ธาตุน้ำ
๓. เตโชธาตุ คือ ธาตุไฟ
๔. วาโยธาตุ คือ ธาตุลม
๕. อากาศธาตุ คือ ช่องว่างมีในกาย
๖. วิญญานธาตุ คือ ความรู้อะไรก็ได้

สัตตกะ

อปริหานิยธรรม ๗ อย่าง

ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ชื่อว่า อปริหานิยธรรม มี ๗ อย่าง

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
๒. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
๔. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน
๕. ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น
๖. ยินดีในเสนาสนะป่า
๗. ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่

อวาตส ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

ธรรม ๗ อย่างนี้ ตั้งอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นไม่มีความเสื่อมเลย มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว

อริยทรัพย์ ๗

ทรัพย์ คือคุณความดีที่มีอยู่ในสันดานอย่างประเสริฐ เรียกอริยทรัพย์ มี ๗ อย่าง คือ

๑. สัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ
๒. สีล รักษา กาย วาจา ให้เรียบร้อย
๓. หิริ ความละอายต่อบาปทุจริต
๔. โอตตปปะ สะดุ้งกลัวต่อบาป
๕. พาหุสัจจะ ความเป็นคนเคยได้ยินได้ฟังมาก คือ จำทรงธรรมและรู้ศิลปวิทยามาก
๖. จาคะ สละให้ปันสิ่งของของตนให้แก่คนที่ควรให้ปัน
๗. ปัญญา รอบรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์

สัปปริสธรรม ๗ อย่าง

ธรรมของสัตว์บุรุษ เรียกว่า สัปปริสธรรม มี ๗ อย่าง

๑. รัมมัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ เช่น รู้จักว่า สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์

๒. อัตถัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักผล เช่น รู้จักว่า สุขเป็นผลแห่งเหตุอันใด ทุกข์เป็นผลแห่งเหตุอันใด

๓. อัตตัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักตนว่า เราว่าโดยชาติตระกูลยศศักดิ์สมบัติบริวารความรู้และคุณธรรมเพียงเท่านั้นฯ แล้วประพฤติตนให้สมควรแก่ที่เป็นอยู่อย่างไร

๔. มัตตัญญุตตา ความเป็นผู้รู้ประมาณ ในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีวิต แต่โดยทางที่ชอบ และรู้จักประมาณในการบริโภคแต่พอควร

๕. กาลัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาอันสมควรในอันประกอบกิจนั้นๆ

๖. ปริสัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชนและกริยาที่ต้อง

ประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่าหมูนี้อเมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกริยา
อย่างนี้ จะต้องพูดแบบนี้ เป็นต้น

๗. ปุคคลปโรปรัชญฤตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลว่า ผู้นี้เป็น
ผู้ดี ควรคบ ผู้นี้เป็นคนไม่ดี ไม่ควรคบ เป็นต้น

สัปปริสธรรมอีก ๗ อย่าง

๑. สัตบุรุษประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ คือ มีศรัทธา มี
ความละเอียดรอบาป มีความกลัวบาป เป็นคนได้ยินได้ฟังมาก
เป็นคนมีความเพียร เป็นคนมีสติมั่นคง เป็นคนมีปัญญา

๒. จะปรึกษาสิ่งใดกับใครๆ ก็ไม่ปรึกษาเพื่อจะเบียดเบียนตน
และผู้อื่น

๓. จะคิดสิ่งใดก็ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น

๔. จะพูดสิ่งใดก็พูดเพื่อไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

๕. จะทำสิ่งใดก็ไม่ทำเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น

๖. มีความเห็นชอบ มีเห็นว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

๗. ให้ทานโดยเคารพ คือเอื้อเฟื้อแก่ของที่ตัวเองให้ และผู้รับทานนั้น ไม่ทำอาการดุจทิ้งเสีย

โพชฌงค์ ๗

๑. สติ ความระลึกได้
๒. ทัมมวิจยะ ความสอดส่องธรรม
๓. วิริยะ ความเพียร
๔. ปีติ ความอิมใจ
๕. ปัสสัทธิ ความสงบใจและอารมณ์
๖. สมานทิ ความตั้งใจมั่น
๗. อุpekขา ความวางเฉย

เรียกตามประเภทว่า สติสัมโพชฌงค์ไปโดยลำดับจนถึงอุpekขาสัมโพชฌงค์

อัญจนกะ

โลกธรรม ๘

ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกอยู่ และสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามธรรมนั้น เรียกว่าโลกธรรม โลกธรรมนั้นมี ๘ อย่าง คือ มีลาภ ๑ ไม่มีลาภ ๑ มียศ ๑ ไม่มียศ ๑ นิินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑ ทุกข์ ๑

ในโลกธรรม ๘ ประการนี้ อย่างไม่เคยอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ควรพิจารณาว่า สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่ามันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรรู้ตามที่เป็นอย่างจริง อย่าให้มันครอบงำจิตได้ คืออย่ายินดีในส่วนที่ปรารถนา อย่ายินร้ายในส่วนที่ไม่ปรารถนา

ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการ

ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความกำหนัดข่มใจ ๑

เป็นไปเพื่อความประกอบทุกข์ ๑

เป็นไปเพื่อความสลະกองกิเลส ๑

เป็นไปเพื่อความอยากใหญ่ ๑

เป็นไปเพื่อความไม่สิ้นโทษยินดีด้วยของมีอยู่ คือ มีนี้แล้วอยาก
ได้นั้น ๑

เป็นไปเพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑

เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ๑

เป็นไปเพื่อความเลี้ยงยาก ๑

ธรรมเหล่านี้พึงรู้ว่า ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่คำสั่งสอนของ
พระศาสดา

ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ๑

เป็นไปเพื่อความปราศจากทุกข์ ๑

เป็นไปเพื่อความไม่สะสมกองกิเลส ๑

เป็นไปเพื่อความอยากอันน้อย ๑

เป็นไปเพื่อความสิ้นโทษยินดีด้วยของมีอยู่ ๑

เป็นไปเพื่อความสงัดจากหมู่ ๑

เป็นไปเพื่อความเพียร ๑

เป็นไปเพื่อความเลี้ยงง่าย ๑

ธรรมเหล่านี้พึงรู้ว่า เป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระ
ศาสดา

มรรคมืองค์ ๘

๑. สัมมาทิฏฐิ ปัญญาอันเห็นชอบ คือเห็น อริยสัจ ๔
๒. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ คือ ดำริจะออกจากกาม ๑ ดำริใน
อันไม่พยายาบาท ๑ ดำริในอันไม่เบียดเบียน ๑
๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ คือเว้นจากวจีทุจริต ๔
๔. สัมมากัมมันตะ ทำการงานชอบ คือเว้นจากกายทุจริต ๓
๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ คือเว้นจากความเลี้ยงชีวิตโดย
ทางที่ผิด
๖. สัมมาวายามะ เพียรชอบ คือเพียรในที่ ๔ สถาน
๗. สัมมาสติ ระลึกรชอบ คือระลึกในสติปัฏฐานทั้ง ๔

๘. สัมมาสมาธิ ตั้งใจไว้ชอบ คือเจริญฌานทั้ง ๔

ในองค์มรรคทั้ง ๘ นั้น เห็นชอบ ดำริชอบ สงเคราะห์เข้าใน
ปัญญาศึกษา

วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ สงเคราะห์เข้าในศีล
ศึกษา

เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจไว้ชอบ สงเคราะห์เข้าในจิตตศึกษา

นวกะ

มลละ คือ มลทิน ๙ อย่าง

โกรธ ๑ ลบหลู่คุณท่าน ๑ ริษยา ๑ ตระหนี่ ๑ มาया ๑ มักอวด
๑ พุดปด ๑ มีความปรารถนาลามก ๑ เห็นผิด ๑

ทสกะ อกุศลกรรมบถ ๑๐

จัดเป็นกายกรรม คือทำด้วยกาย ๓ อย่าง

๑. ปาณาติบาต ทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง คือฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทาน ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยอาการ
แห่งขโมย
๓. กาเมศุ มิจฉาจาร ประพฤติผิดในกาม จัดเป็นวจีกรรม คือ
ทำด้วยวาจา ๔ อย่าง
๔. มุสาวาท พุดเท็จ

๕. ปิสุณาวาจา พูดส่อเสียด

๖. ผรุสวาจา พูดคำหยาบ

๗. สัมผัสปลลาปะ พูดเพื่อเจ้อ จัดเป็นมโนกรรม คือทำด้วยใจ

๓ อย่าง

๘. อภิชฌา โลกอยากได้ของเขา

๙. พยาบาท ปองร้ายเขา

๑๐. มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม

กรรม ๑๐ อย่างนี้ เป็นทางบาปไม่ควรดำเนิน

กุศลกรรมบถ ๑๐

จัดเป็นกายกรรม ๓ อย่าง

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง

๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยอาการแห่งขโมย

๓. กาเมสุ มิจฉาจารา เวมณี เว้นจากประพตติผิดในกาม จัดเป็นวัจกรรม คือทำด้วยวาจา ๔ อย่าง

๔. มุสาวาทา เวมณี เว้นจากพูดเท็จ

๕. ปิสุณาย วาจาเย เวมณี เว้นจากพูดส่อเสียด

๖. ผรุสาย วาจาเย เวมณี เว้นจากพูดคำหยาบ

๗. สัมผัสปลลาปา เวมณี เว้นจากพูดเพื่อเจ้า จัดเป็นมโนกรรม คือทำด้วยใจ ๓ อย่าง

๘. อภิชฌา ไมโลภอยากได้ของเขา

๙. พยาบาท ไม่พยาบาทปองร้ายเขา

๑๐. มิจฉาทิฏฐิ เห็นชอบตามคลองธรรม

กรรม ๑๐ อย่างนี้ เป็นทางบุญ ควรดำเนิน

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ อย่าง

๑. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน

๒. สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล

๓. ภาพนามมัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา
๔. อปจายนมัย บุญสำเร็จด้วยการประพฤติถ่อมตนแก่ผู้ใหญ่
๕. เวชยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการช่วยขวนขวายในกิจที่ชอบ
๖. ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ
๗. ปัตตานุโมทนามัย บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ
๘. ธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม
๙. ธัมมเทศนามมัย บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม
๑๐. ทิฏฐุชุกัมม การทำความเห็นให้ตรง

ธรรมที่บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ๑๐ อย่าง

๑. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า บัดนี้เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว อาการกิริยาใดๆ ของสมณะ เราต้องทำอาการกิริยานั้นๆ

๒. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ความเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย

๓. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า อาการ กาย วาจาอย่างอื่นที่เราจะต้องทำให้ดีขึ้นไปกว่านี้ยังมีอยู่อีก ไม่ใช่เพียงเท่านี้

๔. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ตัวของเราเองติเตียนตัวของเราเองโดยศีลได้หรือไม่

๕. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ติเตียนเราโดยศีลได้หรือไม่

๖. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งนั้น

๗. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว

๘. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๙. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า เรายินดีที่สังัดหรือไม่

๑๐. บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ว่า คุณวิเศษของเรามีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขินในเวลาเพื่อนบรรพชิตถามในกาลภายหลัง

นาถกรณธรรม คือ ธรรมทำที่พึง ๑๐ อย่าง

๑. คีล รักษากายวาจาให้เรียบร้อย
๒. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้สดับตรับฟังมาก
๓. กัลยาณมิตรตตา ความเป็นผู้มีเพื่อนดีงาม
๔. โสวัจจสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย
๕. กิงกรณียेषุ ทักขตา ความขยันช่วยเอาใจใส่ในกิจการของเพื่อนภิกษุสามเณร
๖. ธัมมกามตา ความใคร่ในธรรมที่ชอบ
๗. วิริยะ เพียรเพื่อจะละความชั่ว ประพฤติความดี
๘. สันโดษ ยินดีด้วยผ้านุ่มผ้าห่ม อาหาร ที่นอนที่นั่งและยาตามมีตามได้
๙. สติ จำการที่ได้ทำและคำที่พูดแล้วแม่นยำได้
๑๐. ปัญญา รอบรู้ในกองสังขารตามเป็นจริงอย่างไร

กถาวัตถุคือถ้อยคำที่ควรพูด ๑๐ อย่าง

๑. อัปปีจจกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย
๒. สันตภูฏฐิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีสันโดษ ยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้
๓. ปวิเวกกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้สงัดกายสงัดใจ
๔. อสังสัคคกถา ถ้อยคำที่ชักนำไม่ให้ระคนด้วยหมู่
๕. วิริยารัมภกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ปรารถนาความเพียร
๖. สีลกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล
๗. สมาริกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำใจให้สงบ
๘. ปัญญาภกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดปัญญา
๙. วิมุตติกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำใจให้พ้นจากกิเลส
๑๐. วิมุตติญาณทัสสนกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดความรู้ความเห็นในความที่ใจพ้นจากกิเลส

อนุสสติ คือ อารมณฺ์ควรระลึก ๑๐ ประการ

๑. พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า
๒. ธรรมานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระธรรม
๓. สังฆานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระสงฆ์
๔. สीलานุสสติ ระลึกถึงศีลของตน
๕. จาคานุสสติ ระลึกถึงทานที่ตนบริจาคแล้ว
๖. เทวตานุสสติ ระลึกถึงคุณที่ทำให้บุคคลให้เป็นเทวดา
๗. มรณัสสติ ระลึกถึงความตายที่จะมาถึงตน
๘. กายคตาสติ ระลึกทั่วไปในกาย ให้เห็นว่า ไม่งาม น่าเกลียด โสโครก
๙. อานาปานสติ ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก
๑๐. อุปสมานุสสติ ระลึกถึงพระคุณพระนิพพาน ซึ่งเป็นที่ระงับกิเลสและกองทุกข์

ปกิณณกะ

อุปกิเลส คือ โทษเครื่องเศร้าหมอง ๑๖ อย่าง

๑. อภิชฌาวิสมโลภะ ละโมบไม่สม่ำเสมอ

๒. โทสะ ร้ายกาจ

๓. โภคะ โกรธ

๔. อุปนาหะ ผูกโกรธไว้

๕. มัถชะ ลบหลู่คุณท่าน

๖. ปลาสะ ตีเสมอ คือยกตัว

๗. อิสสา ริษยา คือเห็นเขาได้ดี ทนอยู่ไม่ได้

๘. มัจฉริยะะ ตระหนี่

๙. มายา มารยา คือเจ้าเล่ห์

๑๐. สาถะยยะ ใ้อวด

๑๑. ถัมภะ หัวดี้อ

๑๒. สारัมภะ แข่งดี

๑๓. มานะ ถือตัว

๑๔. อติมานะ ดูหมิ่นท่าน

๑๕. มทะ มัวเมา

๑๖. ปมาทะ เล่นเล่น

โพธิปักขิยธรรม ๑๗ ประการ

สติปัฏฐาน

สัมมัปปธาน ๔

อิทธิบาท ๔

อินทรีย์ ๕

พละ ๕

โพชฌงค์ ๗

มรรคมีองค์ ๘

คิหิปฏิบัติ

จตุกกะ

กรรมกิเลส คือ กรรมเครื่องเศร้าหมอง ๔ อย่าง

๑. ปาณาติบาต ทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง

๒. อทินนาทาน ถูเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยอาการ
แห่งขโมย

๓. กาเมสุ มิจฉาจาร ประพฤติผิดในกาม

๔. มุสาวาท พูดเท็จ

กรรม ๔ อย่างนี้ นักปราชญ์ไม่สรรเสริญเลย

อบายมุข คือ เหตุเครื่องฉิบหาย ๔ อย่าง

๑. ความเป็นนักเลงหญิง

๒. ความเป็นนักเลงสุรา

๓. ความเป็นนักเลงเล่นการพนัน

๔. ความคบคนชั่วเป็นมิตร

โทษ ๔ ประการนี้ไม่ควรประกอบ

ทิวฐัมมิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง

๑. อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นในการประกอบกิจ
เครื่องเลี้ยงชีวิตก็ดี ในการศึกษาเล่าเรียนก็ดี ในการทำธุระหน้าที่
ของตนก็ดี

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรักษาทรัพย์ที่
แสวงหามาได้ด้วยความหมั่น ไม่ให้เป็นอันตรายก็ดี รักษาการ
งานของตัว ไม่ให้เสื่อมเสียไปก็ดี

๓. กัลยาณमितตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดีไม่คบคนชั่ว

๔. สมชีวิตา ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้
ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก

สัมปรายิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ภายหน้า ๔ อย่าง

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือรักษากายวาจาเรียบร้อยดี ไม่มีโทษ

๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน เป็นการเฉลี่ยสุขให้แก่ผู้อื่น

๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จัก บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น

मितตปฏิรูป คือ คนเทียมมิตร ๔ จำพวก

๑. คนปอกลอก

๒. คนดีแต่พูด

๓. คนหัวประจบ

๔. คนชักชวนในทางฉิบหาย

คน ๔ จำพวกนี้ มิใช่มิตร เป็นแต่คนเทียมมิตร ไม่ควรคบ

๑. คนปอกลอก มีลักษณะ ๔

๑. คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว

๒. เสียใจให้น้อยคิดเอาให้ได้มาก

๓. เมื่อมีภัยแก่ตัว จึงรับเอากิจของเพื่อน

๔. คบเพื่อนเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตัวเอง

๒. คนดีแต่พูด มีลักษณะ ๔

๑. เก็บเอาของล่วงแล้วมาปราศรัย

๒. อ้างเอาของที่ยังไม่มีมาปราศรัย

๓. สงเคราะห์ด้วยสิ่งหาประโยชน์มิได้

๔. ออกปากฟังมิได้

๓. คนหัวประจบ มีลักษณะ ๔

๑. จะทำชั่วก็คล้อยตาม

๒. จะทำดีก็คล้อยตาม

๓. ต่อน้ำว่าสรรเสริญ

๔. ลับหลังตั้งนินทา

๔. คนชักนำในทางฉิบหาย มีลักษณะ ๔

๑. ชักชวนดื่มน้ำเมา

๒. ชักชวนเที่ยวกลางคืน

๓. ชักชวนให้มัวเมาในการเล่น

๔. ชักชวนเล่นการพนัน

มิตรแท้ ๔ จำพวก

๑. มิตรมีอุปการะ

๒. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข

๓. มิตรแนะนำประโยชน์

๔. มิตรมีความรักใคร่

มิตร ๔ จำพวกนี้เป็นมิตรแท้ ควรคบ

๑. มิตรมีอุปการะ มีลักษณะ ๔

๑. ป้องกันเพื่อนผู้ประมาทแล้ว

๒. ป้องกันทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว

๓. เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้

๔. เมื่อมีธุระ ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข มีลักษณะ ๔

๑. ขยายความลับของตนแก่เพื่อน

๒. ปิดความลับของเพื่อนไม่ให้แพร่งพราย

๓. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ

๔. แม้ชีวิตก็อาจสละแทนได้

๓. มิตรแนะนำประโยชน์ มีลักษณะ ๔

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๔. บอกทางสวรรค์ให้

๔. มิตรมีความรักใคร่ มีลักษณะ ๔

๑. ทุกข์ ๆ ด้วย

๒. สุข ๆ ด้วย

๓. ได้เถียงคนอื่นที่ติเตียนเพื่อน

๔. รับรองคนที่พูดสรรเสริญเพื่อน

สังคหวัตถุ ๔ อย่าง

๑. ทาน ให้ปันสิ่งของ ๆ ตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน
  ๒. ปิยวาจา เจรจาวาจาที่อ่อนหวาน
  ๓. อັถถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
  ๔. สมนัตตตา ความเป็นคนมีตนเสมอไม่ถือตัว
- คุณทั้ง ๔ อย่างนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของผู้อื่นไว้ได้

สุขของคฤหัสถ์ ๔ อย่าง

๑. สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์
๒. สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค
๓. สุขเกิดแต่ความไม่ต้องเป็นหนี้
๔. สุขเกิดแต่ประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ

ความปรารถนาของบุคคลในโลกที่ได้สมหมายด้วยยาก ๔

อย่าง

๑. ขอสมบัติจึงเกิดแก่เราโดยทางชอบ
๒. ขอยศจึงเกิดแก่เรากับญาติพวกพ้อง
๓. ขอเราจงรักษาอายุให้ยืนนาน
๔. เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ขอเราจงไปบังเกิดในสวรรค์

ธรรมเป็นเหตุให้สมหมายมีอยู่ ๔ อย่าง

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา
๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล
๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยบริจาคทาน
๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา

ตระกูลอันมั่นคงจะตั้งอยู่นานไม่ได้เพราะสถาน ๔

๑. ไม่แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว

๒. ไม่บรูณะพัสดุที่คร่ำคร่า

๓. ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคสมบัติ

๔. ตั้งสตรีให้บุรุษทุศีลให้เป็นแม่เรือนพ่อเรือน

ผู้หวังจะดำรงตระกูลควรเว้นสถาน ๔ ประการนี้เสีย

ธรรมของฆราวาส ๔

๑. สัจจะ สัตย์ซื่อแก่กัน

๒. ทมะ รู้จักข่มจิตของตน

๓. ขันติ อุดทน

๔. จาคะ สละให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน

ปัญญาจะ

ประโยชน์เกิดแต่การถือโภคทรัพย์ ๕ อย่าง

แสวงหาโภคทรัพย์ได้ในทางที่ชอบแล้ว

๑. เลี้ยงตัว มารดา บิดา บุตร ภรรยา บ่าวไพร่ ให้เป็นสุข

๒. เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข

๓. บำบัดอันตรายที่เกิดแต่เหตุต่างๆ

๔. ทำพิธี ๕ อย่าง คือ

ก. ญาติพิธี สงเคราะห์ญาติ

ข. อติพิธี ต้อนรับแขก

ค. ปุพเพตพิธี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย

ง. ราชพิธี ถวายเป็นหลวง มีภาชีอากร เป็นต้น

จ. เทวตาศรี ทำบุญอุทิศให้เทวดา

ศีล ๕

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป

๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยอาการแห่งขโมย

๓. กาเมสุ มิจฉาจารา เวมณีนี เว้นจากประพฤติผิดในกาม

๔. มุสาวาทา เวมณีนี เว้นจากพูดเท็จ

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัญญูสุานา เวมณีนี เว้นจากดื่มน้ำเมา คือ
สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ศีล ๕ ประการนี้ คฤหัสถ์ควรรักษาเป็นนิตย์

มิจฉาณินชชา คือการค้าขายไม่ชอบธรรม ๕ อย่าง

๑. ค้าขายเครื่องประหาร

๒. ค้าขายมนุษย์

๓. ค้าขายสัตว์เป็น สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร

๔. ค้าขายน้ำเมา

๕. ค้าขายยาพิษ

การค้าขาย ๕ อย่างนี้ เป็นข้อห้ามอุบาสกไม่ให้ประกอบ

สมบัติของอุบาสก ๕ ประการ

๑. ประกอบด้วยศรัทธา

๒. มีศีลบริสุทธิ

๓. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือเชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล

๔. ไม่แสวงหาเขตบุญนอกพุทธศาสนา

๕. บำเพ็ญบุญแต่ในพุทธศาสนา

อุบาสกพึงตั้งอยู่ในสมบัติ ๕ ประการ และเว้นจากสมบัติ ๕ ประการ ซึ่งวิปริตจากสมบัตินั้น

ฉักกะ

ทิส ๖

๑. ปุรัตถิมทิส คือทิสเบื้องหน้า มารดา บิดา

๒. ทักขิณทิส คือทิสเบื้องขวา อาจารย์

๓. ปัจฉิมทิศ คือทิศเบื้องหลัง บุตร ภรรยา

๔. อุตตรทิศ คือทิศเบื้องซ้าย มิตร

๕. เหนือทิศ คือทิศเบื้องต่ำ บ่าว

๖. อุपरิมทิศ คือทิศเบื้องบน สมณพราหมณ์

๑. ปรัถิมทิศ คือทิศเบื้องหน้า มารดา บิดา บุตรพึงบำรุงด้วย
สถาน ๕

๑. ท่านได้เลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ

๒. ทำกิจของท่าน

๓. ดำรงวงศ์สกุล

๔. ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก

๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

มารดาบิดาได้รับบำรุงขณะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยสถาน

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. หาภรรยาที่สมควรให้
๕. มอบทรัพย์ให้ในสมัย

๒. ทักขินทิส คือทิศเบื้องขวา อาจารย์ ศิษย์พึงบำรุงด้วย
สถาน ๕

๑. ด้วยลูกขี้นัยน์รับ
๒. ด้วยเข้าไปยื่นคอยรับใช้
๓. ด้วยเชื้อฟุ้ง
๔. ด้วยอุบิฏฐาก
๕. ด้วยศิลปวิทยาโดยเคารพ

อาจารย์ได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕

๑. แนะนำดี

๒. ให้เรียนดี

๓. บอกศิลป์ให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง

๔. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง

๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย (คือจะไปทิศไหนก็ไม่อดอยาก)

๓. ปัจฉิมทิศ คือทิศเบื้องหลัง ภรรยา สามีพึงบำรุงด้วยสถาน

๕

๑. ด้วยยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา

๒. ด้วยไม่ดูหมิ่น

๓. ด้วยไม่ประพฤตีสว่างใจ

๔. ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้

๕. ด้วยให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕

๑. จัดการงานดี

๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงของผัวดี

๓. ไม่ประพฤติล่วงใจผัว

๔. รักษาทรัพย์ที่ผัวหามาได้ไว้

๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

๔. อุตตรทิส คือทิสเบื้องซ้าย มิตร กุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน

๕

๑. ด้วยให้ปัน

๒. ด้วยเจรจาถ้อยคำไพเราะ

๓. ด้วยประพฤติประโยชน์

๔. ด้วยความเป็นผู้มีตนเสมอ

๕. ด้วยไม่แกลังกล่าวให้คลาดจากความเป็นจริง

มิตรได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๕

๑. รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว

๒. รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว

๓. เมื่อมีภัยเอาเป็นที่พึ่งพำนักได้

๔. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ

๕. นับถือตลอดถึงวงศ์มิตร

๕. เกฎฐิมทิส คือทิศเบื้องต่ำ บ่าว นายพึ่งบำรุงด้วยสถาน ๕

๑. ด้วยจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง

๒. ด้วยให้อาหารและรางวัล

๓. ด้วยรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บป่วย

๔. ด้วยแจกของมีรสแปลกประหลาดให้กิน

๕. ด้วยปล่อยให้สมัย

บ่าวได้รับบำรุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยสถาน ๕

๑. ลูกขึ้นทำการงานก่อนนาย

๒. เลิกการงานทีหลังนาย

๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้

๔. ทำการงานให้ดีขึ้น

๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญในที่อื่นๆ

๖. อุปริมทิส คือทิศเบื้องบน สมณพราหมณ์ กุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕

๑. ด้วยกายกรรม คือทำอะไรๆ ประกอบด้วยเมตตา

๒. ด้วยวจีกรรม คือพูดอะไรๆ ประกอบด้วยเมตตา

๓. ด้วยมโนกรรม คือคิดอะไรๆ ประกอบด้วยเมตตา

๔. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู คือมิได้ห้ามเข้าบ้านเรือน

๕. ด้วยให้อามิสทาน

สมณพราหมณ์ได้รับบารุงฉะนี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตร
ด้วยสถาน ๖

๑. ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม

๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่ม

๖. บอกทางสวรรค์ให้

อบายมุข คือเหตุเครื่องฉิบหาย ๖

๑. ดินน้ำเมา

๒. เทียบกลางคืน
  ๓. เทียบดูการเล่น
  ๔. เล่นการพนัน
  ๕. คบคนชั่วเป็นมิตร
  ๖. เกียจคร้านทำงาน
-
๑. ดื่มน้ำเมา มีโทษ ๖
  ๑. เสียทรัพย์
  ๒. ก่อการทะเลาะวิวาท
  ๓. เกิดโรค
  ๔. ต้องติเตียน
  ๕. ไม่รู้จักอาย
  ๖. ทอนกำลังปัญญา

๒. เทียบกลางคืน มีโทษ ๖

๑. ชื่อว่าไม่รักษาตัว

๒. ชื่อว่าไม่รักษาลูกเมีย

๓. ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ

๔. เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย

๕. มักถูกใส่ความ

๖. ได้รับความลำบากมาก

๓. เทียบดูการเล่น มีโทษตามวัตถุที่ไปดู ๖

๑. รำที่เหินไปที่นั่น

๒. ขับร้องที่เหินไปที่นั่น

๓. ดัดสีตีเป่าที่เหินไปที่นั่น

๔. เสภาที่เหินไปที่นั่น

๕. เพลงที่เหินไปที่นั่น

๖. เกิดเท็งที่เ็นไปที่นั่น

๔. เล่นการพนัน มีโทษ ๖

๑. เมื่อชนะยอมก่อเวร

๒. เมื่อแพ้ย่อมเสียตายทรัพย์สินที่เสียไป

๓. ทรัพย์สินยอมฉิบหาย

๔. ไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำ

๕. เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อน

๖. ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย

๕. คบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษตามบุคคลที่คบ ๖

๑. นำให้เป็นนักเลงการพนัน

๒. นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้

๓. นำให้เป็นนักเลงเหล้า

๔. นำให้เป็นคนหลงเขาด้วยของปลอม

๕. นำให้เป็นคนหลงเขาซึ่งหน้า

๖. นำให้เป็นคนหัวไม้

๖. เกียจคร้านการทำงาน มีโทษ ๖

๑. มักอ้างว่า หนาวนัก แล้วไม่ทำการงาน

๒. มักอ้างว่า ร้อนนัก แล้วไม่ทำการงาน

๓. มักอ้างว่า เวลาเย็นแล้ว แล้วไม่ทำการงาน

๔. มักอ้างว่า ยังเข้าอยู่ แล้วไม่ทำการงาน

๕. มักอ้างว่า หิวนัก แล้วไม่ทำการงาน

๖. มักอ้างว่า ระบายนัก แล้วไม่ทำการงาน

ผู้หวังความเจริญด้วยโภคทรัพย์ พึงเว้นเหตุเครื่องฉิบหาย ๖
ประการนี้เสีย

วินัยบัญญัติ

อนุศาสน์ ๘ อย่าง

นิสสัย ๔ อกรณียกิจ ๔

ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต เรียกนิสสัย มี ๔ อย่าง

คือ เที่ยวบิณฑบาต ๑ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ๑ อยู่โคนไม้ ๑ ฉ้นยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า ๑.

กิจที่ไม่ควรทำ เรียกกรณียกิจ มี ๔ อย่าง

คือ เสพเมถุน ๑ ลักขของเขา ๑ ช่าสัตว์ ๑ พุดอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน ๑ กิจ ๔ อย่างนี้ บรรพชิตทำไม่ได้.

สิกขาของภิกษุมี ๓ อย่างคือ

ศีล สมาริ ปัญญา

ความสำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย ชื่อว่า ศีล

การรักษาใจมั่น ชื่อว่าสมาธิ

ความรอบรู้ในกองสังขาร ชื่อว่าปัญญา.

โทษที่เกิดเพราะความละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม

เรียกว่า อามัตติ

อามัตตินั้นว่าโดยชื่อ มี ๗ อย่าง คือ

ปาราชิก ๑ สังฆาทิเสส ๑ ฤทธัจฉัย ๑ ปาจิตตีย์ ๑ ปาฏิเทสนี
ยะ ๑ ทุกกฏ ๑ ทุพภาสิต ๑.

ปาราชิกนั้น ภิกษุต้องเข้าแล้วขาดจากภิกษุ

สังฆาทิเสสนั้นต้องเข้าแล้ว ต้องอยู่กรรมจึงพ้นได้

อามัตติอีก ๕ อย่างนั้น ภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องแสดงต่อหน้าสงฆ์
หรือคณะหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจึงพ้นได้

อาการที่ภิกษุจะต้องอาบัติเหล่านี้ ๖ อย่าง คือ

ต้องด้วยไม่ละอาย ๑

ต้องด้วยไม่รู้ว่สิ่งนี้เป็นอาบัติ ๑

ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำลง ๑

ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร ๑

ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร ๑

ต้องด้วยลืมสติ ๑

ข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ซึ่งยกขึ้นเป็นสิกขาบท

ที่มาในพระปาติโมกข์ ๑

ไม่ได้มาในพระปาติโมกข์ ๑

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์นั้น คือ

ปาราชิก ๔

สังฆาติเสส ๑๓

อนิยต ๒

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐

ปาจิตตีย์ ๙๒

ปาฏิเทสนียะ ๔

เสขิยะ ๗๕

รวมเป็น ๒๒๐

นับทั้งอุกกรณสมณะด้วยเป็น ๒๒๗.

ปาราชิก ๔

๑. ภิกษุเสพเมถุน ต้องปาราชิก

๒. ภิกษุถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ได้ราคา ๕ มาสก ต้องปาราชิก.

๓. ภิกษุแกล้งฆ่ามนุษย์ให้ตาย ต้องปาราชิก.

๔. ภิภษุอวตตุตตริมนุสสุธรรม (ค็อธรรมอันยั้งขงมมนุษย์) ท
ไม่มีในตน ตัองปาราชิก.

สังฆาติเสส ๑๓

๑. ภิภษุแกล้งทำให้น้ำอสุจิคเล็อน ตัองสังฆาติเสส.

๒. ภิภษุมีความกำหนดอญุ่ จับตัองกายหญิง ตัองสังฆาติเสส.

๓. ภิภษุมีความกำหนดอญุ่ พุดเก็ยวหญิง ตัองสังฆาติเสส

๔. ภิภษุมีความกำหนดอญุ่ พุดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม
ตัองสังฆาติเสส.

๕. ภิภษุชักลือให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ตัองสังฆาติเสส.

๖. ภิภษุสร้างกุฎีที่ตัองก่อและโบกด้วยปูนหรือดิน ซึ่งไม่มีใคร
เป็นเจ้าขง จำเพาะเป็นที่อญุ่ขงตน ตัองทำให้ได้ประมาณ โดย
ยาวเพียง ๑๒ ค็ีบพระสุคต โดยกว้างเพียง ๗ ค็ีบ วัดในร่วมน
และตัองให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน ถ้าไม่ให้สงฆ์แสดงที่ให้กัดี ทำให้
เกินประมาณกัดี ตัองสังฆาติเสส

๗. ถ้าที่อยู่ซึ่งจะสร้างขึ้นนั้น มีทายกเป็นเจ้าของ ทำให้เกิน
ประมาณนั้นได้ แต่ต้องให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน ถ้าไม่ให้สงฆ์แสดง
ที่ให้ก่อน ต้องสังฆาติเสส

๘. ภิกษุโกรธเคือง แกล้งใจทภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิกไม่มี
มูล

๙. ภิกษุโกรธเคือง แกล้งหาเลสใจทภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิก
ต้องสังฆาติเสส.

๑๐. ภิกษุพากเพียรเพื่อจะทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุอื่นห้าม
ไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้อง
สังฆาติเสส

๑๑. ภิกษุประพฤติดำเนินตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์นั้น ภิกษุอื่นห้ามไม่
ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้อง
สังฆาติเสส.

๑๒. ภิกษุว่ายากสอนยาก ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรม
เพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาติเสส.

๑๓. ภิกษุประทุษร้ายตระกูล คือประจบคฤหัสถ์ สงฆ์ไล่เสีย
จากวัด กลับว่าติเตียนสงฆ์ ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อ

จะให้ละข้อที่ประพัตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาภิเสศ.

อนิยต ๒

๑. ภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนที่ควรเชื่อได้ มาพูดขึ้นด้วยกรรม ๓ อย่าง คือ ปาราชิก หรือสังฆาภิเสศ หรือ ปาจิตตีย์ อย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น หรือเขาว่าจำเพาะกรรมอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น.

๒. ภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนที่ควรเชื่อได้ มาพูดขึ้นด้วยกรรม ๒ อย่าง คือ สังฆาภิเสศ หรือปาจิตตีย์ อย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น หรือเขาว่าจำเพาะกรรมอย่างใด ให้ปรับอย่างนั้น.

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐

แบ่งเป็น ๓ วรรค มีวรรคละ ๑๐ สิกขาบท

จีวรวรรค ที่ ๑

๑. ภิกษุทรงอธิเรกจีวรได้เพียง ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ถ้าล่วง ๑๐ วันไป ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

๒. ภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้คืนหนึ่ง ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้สมมติ.

๓. ถ้าผ้าเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ๆ ประสงค์จะทำจีวร แต่ยังไม่พอ ถ้ามีที่หวังว่าจะได้มาอีก ฟังเก็บผ้านั้นไว้ได้เพียงเดือนหนึ่งเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้ให้เกินเดือนหนึ่งไป แม้ถึงยังมีที่หวังว่าจะได้อยู่ ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

๔. ภิกษุใช้นางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ให้ซักก็ดี ให้ย้อมก็ดี ให้ทูกก็ดี ซึ่งจีวรเก่า ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

๕. ภิกษุรับจีวรแต่มีอนางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

๖. ภิกษุของจีวรต่อคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา ได้มาต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีสมัยที่จะขอจีวรได้ คือ เวลาภิกษุมีจีวรอันใจรักไป หรือมีจีวรอันฉิบหายเสีย.

๗. ในสมัยเช่นนั้น จะขอเขาได้ก็เพียงผ่านุงผ้าห่มเท่านั้น ถ้าขอ

ให้เกินกว่านั้น ได้มา ต้องนิสส์คดียปาจิตตีย์.

๘. ถ้าคฤหัสถ์ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวรรณา เขาพูดว่า เขาจะถวาย จีวรแก่ภิกษุชื่อนี้ ภิกษุนั้นทราบความแล้ว เข้าไปพูดให้เขาถวาย จีวร

๙. ถ้าคฤหัสถ์ผู้จะถวายจีวรแก่ภิกษุมีหลายคน แต่เขาไม่ใช่ ญาติไม่ใช่ปวรรณา ภิกษุไปพูดให้เขารวมทุนเข้าเป็นอันเดียวกัน ให้ซื้อจีวรที่แพงว่าดีกว่าที่กำหนดไว้เดิม ได้มา ต้องนิสส์คดียปาจิตตีย์.

๑๐. ถ้าใคร ๆ นำทรัพย์มาเพื่อค่าจีวรแล้วถามภิกษุว่า ใครเป็น ไวยาวัจกรของเธอ ถ้าภิกษุต้องการจีวร ก็พึงแสดงคนวัดหรือ อุบาสกว่า ผู้นี้เป็นไวยาวัจกรของภิกษุทั้งหลาย ครั้นเขามอบ หมายไวยาวัจกรนั้นแล้ว สั่งภิกษุว่า ถ้าต้องการจีวร ให้เข้าไปหา ไวยาวัจกร ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาเขาแล้วทวงว่า เราต้องการจีวร ดังนี้ ได้ ๓ ครั้ง ถ้าไม่ได้จีวร ไปยืนแต่พอเขาเห็นได้ ๖ ครั้ง ถ้าไม่ ได้ขึ้นไปทวงให้เกิน ๓ ครั้ง ยืนเกิน ๖ ครั้ง ได้มา ต้องนิสส์คดียปาจิตตีย์. ถ้าไปทวงและยืนครบกำหนดแล้วไม่ได้จีวร จำเป็นต้อง ไปบอกเจ้าของเดิมว่า ของนั้นไม่สำเร็จประโยชน์แก่ตน ให้เขา เรียกเอาของเขาคืนมาเสีย.

โกสียวรรคที่ ๒

๑.ภิกษุหลอ่สันถัตด้วยชนเจียมเจือด้วยใหม่ ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

๒.ภิกษุหลอ่สันถัตด้วยชนเจียมดำล้วน ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

๓.ภิกษุจะหลอ่สันถัตใหม่ ฟังใช้ชนเจียมดำ ๒ ส่วน ชนเจียมขาวส่วนหนึ่ง ชนเจียมแดงส่วนหนึ่ง ถ้าใช้ชนเจียมดำเกิน ๒ ส่วนขึ้นไป ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

๔.ภิกษุหลอ่สันถัตใหม่แล้ว ฟังใช้ให้ได้ ๖ ปี ถ้ายังไม่ถึง ๖ ปี หลอ่ใหม่ ต้องนิสสัคคียปาจิตติย. เว้นไว้แต่ได้สมมติ.

๕.ภิกษุจะหลอ่สันถัต ฟังตัดเอาสันถัตเก่าคืบหนึ่งโดยรอบมา ปนลงในสันถัตที่หลอ่ใหม่ เพื่อจะทำลายให้เสียสี ถ้าไม่ทำดังนี้ ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

๖.เมื่อภิกษุเดินทางไกล ถ้ามีใครถวายชนเจียม ต้องการก็รับได้ ถ้าไม่มีใครนำมา นำมาเองได้เพียง ๓ โยชน์ ถ้าให้เกิน ๓ โยชน์ไป ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

๗.ภิกษุใช้นางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ให้ชกก็ดี ให้ย้อมก็ดี ให้สาวกก็ดี ซึ่งขนเจียม ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

๘.ภิกษุรับเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นรับก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือยินดีทองและเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

๙.ภิกษุทำการซื้อขายด้วยรูปียะ คือของที่เขาใช้เป็นทองและเงิน ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

๑๐.ภิกษุแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคฤหัสถ์ ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

ปัตตวรรคที่ ๓

๑.บาตรนอกจากบาตรอธิษฐานเรียกอดิเรกบาตร อดิเรกบาตรนั้น ภิกษุเก็บไว้ได้เพียง ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ถ้าให้ล่วง ๑๐ วันไป ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

๒.ภิกษุมีบาตรร้าวยังไม่ถึง ๑๐ นิ้ว ขอบาตรใหม่แต่คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวรรณา ได้มา ต้องนิสสังคคิยปาจิตตีย์.

๓.ภิกษุรับประเคนเภสัชทั้ง ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แล้วเก็บไว้ฉันได้เพียง ๗ วันเป็นอย่างยิ่ง ถ้าให้ล่วง ๗ วัน

ไป ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

๔. เมื่อฤดูร้อนยังเหลืออยู่อีกเดือนหนึ่ง คือตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือน ๗ จึงแสวงหาผ้าอาบน้ำฝนได้ เมื่อฤดูร้อนเหลืออยู่อีกกึ่งเดือน คือตั้งแต่ขึ้นค่ำหนึ่งเดือน ๘ จึงทำนุ่งได้ ถ้าแสวงหาหรือทำนุ่งให้ต่ำกว่ากำหนดนั้นเข้ามา ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

๕. ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้ว โกรธ ซึ่งเอาคืนมาเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นซึ่งเอามาก็ดี ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

๖. ภิกษุขอผ้าแต่คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา เอามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

๗. ถ้าคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา สั่งให้ช่างหูกทอจีวรเพื่อจะถวายแก่ภิกษุ ถ้าภิกษุไปกำหนดให้เขาทำให้ดีขึ้นด้วยจะให้รางวัลแก่เขา ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์.

๘. ถ้าอีก ๑๐ วันจะถึงวันปวารณา คือตั้งแต่ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ ถ้าทายกريبจะถวายผ้าจำนำพรรษา ก็รับเก็บไว้ได้ แต่ถ้าเก็บไว้เกินกาลจีวรไป ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์. กาลจีวรนั้นดังนี้ ถ้าจำพรรษาแล้วไม่ได้กรานกฐิน นับแต่วันปวารณาไปเดือนหนึ่ง คือตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒ ถ้าได้กรานกฐินนับ

แต่วันปวารณาไป ๕ เดือน คือตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือน ๑๑ ถึง
กลางเดือน ๔.

๙.ภิกษุจำพรรษาในเสนาสนะป่าซึ่งเป็นที่เปลี่ยว ออกพรรษา
แล้ว อยากจะเก็บไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้าน เมื่อมีเหตุก็เก็บ
ไว้ได้เพียง ๖ คืบเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้ให้เกิน ๖ คืบไป ต้องนิสสัค
คียปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่ได้สมมติ.

๑๐.ภิกษุรู้ผู้น้อมลาภที่เขาจะถวายสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสสัค
คียปาจิตตีย์

ปาจิตตีย์ ๙๒ สีกขาบท

มุสาวาทวรรคที่ ๑ มี ๑๐ สีกขาบท

๑.พุดปด ต้องปาจิตตีย์.

๒.ด่าภิกษุ ต้องปาจิตตีย์.

๓.ส่อเสียดภิกษุ ต้องปาจิตตีย์.

๔.ภิกษุสอนธรรมแก่อนุปสัมบัน ถ้าว่าพร้อมกัน ต้องปาจิตตีย์.

๕. ทัศนคติที่มุ่งที่บังอับเดียวกับอันอุปสัมบัน เกิน ๓ คืบ
ขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์.

๖. ทัศนคติที่มุ่งที่บังอับเดียวกับผู้หญิง แม้ในคืนแรก ต้อง
ปาจิตตีย์.

๗. ทัศนคติแสดงธรรมแก่ผู้หญิง เกินกว่า ๖ คำขึ้นไป ต้อง
ปาจิตตีย์. [๑]

๘. ทัศนคติออกอุตตริมนุสสรธรรมที่มีจริง แก่อนุสัมบัน ต้อง
ปาจิตตีย์.

๙. ทัศนคติอภัตติชั่วหยาบของภิกษุอื่นแก่อนุสัมบัน ต้อง
ปาจิตตีย์. [๒]

๑๐. ทัศนคติเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นชดก็ดี ซึ่งแผ่นดิน ต้องปาจิตตีย์

*****๑. เว้นไว้แต่มีบุรุษผู้รู้เพียงสาอยู่ด้วย

๒. เว้นไว้แต่ได้สมมติ

ภูตคามวรรคที่ ๒ มี ๑๐ สิกขาบท

๑.ภิกษุพรากของเขียวเกิดอยู่กับที่ ให้นำหลุดจากที่ ต้องปาจิตตีย์.

๒.ภิกษุประพตติอนาจาร สงฆ์เรียกตัวมาถาม แกล้งพูดกลบเกลื่อนก็ดี นิ่งเสียไม่พูดก็ดี ถ้าสงฆ์สวดประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์.

๓.ภิกษุติเตียนภิกษุอื่นที่สงฆ์สมมติให้เป็นผู้ทำการสงฆ์ ถ้าเธอทำโดยชอบ ติเตียนเปล่า ๆ ต้องปาจิตตีย์.

๔.ภิกษุเอาเตียง ตั่ง พูก เก้าอี้ ของสงฆ์ไปตั้งในที่แจ้งแล้ว เมื่อหลีกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้องปาจิตตีย์.

๕.ภิกษุเอาที่นอนของสงฆ์ปูนอนกุฏิสงฆ์แล้ว เมื่อหลีกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้องปาจิตตีย์.

๖.ภิกษุรู้้อยู่ที่ กุฏินี้มีผู้มาก่อน แกล้งไปนอนเบียด ด้วยหวังจะให้ผู้มาก่อนคบแคบใจเข้าก็จะหลีกไปเอง ต้องปาจิตตีย์.

๗.ภิกษุโกรธเคืองภิกษุอื่น จุดคร่าไล่ออกจากกุฏิสงฆ์ ต้องปาจิตตีย์.

๘. ภิกษุหนึ่งทับกดี นอนทับกดี บนเตียงกดี บนตั่งกดี อันมีเท้าไม้
ได้ตรึงให้แน่น ซึ่งเขาวางไว้บนร่างร้านที่เขาเก็บของในกุฏิ ต้อง
ปาจิตตีย์.

๙. ภิกษุจะเอาดินหรือปูนโบกหลังคากุฏิ ฟังโบกได้แต่เพียง ๓
ชั้น ถ้าโบกเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์.

๑๐. ภิกษุรู้อยู่ว่า นำไม้ตัวสัตว์ เอรอดหญ้าหรือดิน ต้องปาจิตตีย์

โอวาทวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ภิกษุที่สงฆ์ไม่ได้สมมติ สั่งสอนนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

๒. แม้ภิกษุที่สงฆ์สมมติแล้ว ตั้งแต่อาทิตย์ตกแล้วไป สอนนาง
ภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

๓. ภิกษุเข้าไปสอนนางภิกษุณีถึงในที่อยู่ ต้องปาจิตตีย์. เว้นไว้
แต่นางภิกษุณีเจ็บ.

๔. ภิกษุติเตียนภิกษุอื่นว่า สอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่ลาภ
ต้องปาจิตตีย์.

๕. ภิกษุให้จิวรแก่นางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ต้องปาจิตตีย์. เว้นไว้

แต่แลกเปลี่ยนกัน.

๖. ภิกษุเย็บจีวรของนางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นเย็บก็ดี ต้องปาจิตตีย์.

๗. ภิกษุชวนนางภิกษุณีเดินทางด้วยกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่ทางเปลี่ยว.

๘. ภิกษุชวนนางภิกษุณีลงเรือลำเดียวกัน ขึ้นน้ำก็ดี ล่องน้ำก็ดี ต้องปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่ข้ามฟาก.

๙. ภิกษุรู้อยู่ฉันทของเคี้ยวของฉัน ที่นางภิกษุณีบังคับให้คฤหัสถ์ เขาถวาย ต้องปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่คฤหัสถ์เขาเริ่มไว้ก่อน.

๑๐. ภิกษุนั่งก็ดี นอนก็ดี ในที่ลับสองต่อสอง กับนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

โภชนวรรคที่ ๔ มี ๑๐ สิกขาบท

๑. อาหารในโรงทานที่ทั่วไปไม่นิยมบุคคล ภิกษุไม่เจ็บไข้ ฉันทได้ แต่เฉพาะวันเดียวแล้ว ต้องหยุดเสียในระหว่าง ต่อไปจึงฉันทได้อีก ถ้าฉันทติด ๆ กันตั้งแต่สองวันขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์.

๒. ถ้าทายกเขามานิมนต์ ออกชื่อโภชนะทั้ง ๕ อย่าง คือ ข้าวสุก

ขนมสด ขนมแห้ง ปลา เนื้อ อย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าไปรับของนั้นมา หรือฉันของมันพร้อมกันตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมัย คือ เป็นใช้อย่าง ๑ หน้าจิวรกาลอย่าง ๑ เวลาทำจิวรอย่าง ๑ เดินทางไกลอย่าง ๑ ไปทางเรืออย่าง ๑ อยู่มากด้วยกัน บิณฑบาตไม่พอฉันอย่าง ๑ โภชนะเป็นของสมณะอย่าง ๑.

๓.ภิกษุรับนิมนต์แห่งหนึ่ง ด้วยโภชนะทั้ง ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ไม่ไปฉันในที่นิมนต์นั้น ไปฉันเสียที่อื่น ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ยกส่วนที่รับนิมนต์ไว้ก่อนนั้นให้แก่ภิกษุอื่นเสีย หรือหน้าจิวรกาลและเวลาทำจิวร.

๕.ภิกษุฉันค้างอยู่ มีผู้เอาโภชนะทั้ง ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามาประเคน ห้ามเสียแล้ว ลุกจากที่นั่งนั้นแล้ว ฉันของเคี้ยวของฉันซึ่งไม่เป็นเดนภิกษุใช้ หรือไม่ได้ทำวินัยกรรม ต้องปาจิตตีย์.

๖.ภิกษุรู้อยู่ว่า ภิกษุอื่นห้ามข้าวแล้ว [ตามสิกขาบทหลัง] คิดจะยกโทษเธอ แก่ดั่งเอาของเคี้ยวของฉันที่ไม่เป็นเดนภิกษุใช้ ไปล่อให้เธอฉัน ถ้าเธอฉันแล้ว ต้องปาจิตตีย์.

๗.ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงวันใหม่ ต้องปาจิตตีย์.

๘.ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารซึ่งรับประทานไว้ค้างคืน ต้องปาจิตตีย์.

๙.ภิกษุขอโภชนะอันประณีต คือ ข้าวสุก กระจกนด้วยเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม ต่อกฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ปวรรณา เอามาฉัน ต้องปาจิตตีย์.

๑๐.ภิกษุกินอาหารที่ไม่มีผู้ให้ คือยังไม่ได้รับประทาน ให้ล่วงทวารปากเข้าไป ต้องปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่น้ำและไม่สีฟัน.

อเจลกวรรคที่ ๕ มี ๑๐ สิกขาบท

๑.ภิกษุให้ของเคี้ยวของฉัน แก่นักบวชนอกศาสนา ด้วยมือตน ต้องปาจิตตีย์.

๒.ภิกษุชวนภิกษุอื่นไปเที่ยววิณฑบาตด้วยกัน หวังจะประพฤติอนาจาร ไล่เรอกลับมาเสีย ต้องปาจิตตีย์.

๓.ภิกษุสำเร็จการนั่งแทรกแซง ในสกุลที่กำลังบริโภคาอาหารอยู่ ต้องปาจิตตีย์.

๔.ภิกษุนั่งอยู่ในห้องกับผู้หญิง ไม่มีผู้ชายอยู่เป็นเพื่อน ต้อง

ปาจิตติย.

๕.ภิกษุหนึ่งในที่แจ้งกับผู้หญิงสองต่อสอง ต้องปาจิตติย.

๖.ภิกษุรับนิมนต์ด้วยโภชนะทั้ง ๕ แล้ว จะไปในที่อื่นจากที่นิมนต์นั้น ในเวลาก่อนฉันก็ดี ฉันกลับมาแล้วก็ดี ต้องลาภิกษุที่มีอยู่ในวัดก่อนฉันก็ดี ถ้าไม่ลาก่อนเที่ยวไป ต้องปาจิตติย เว้นไว้แต่สมัย คือจีวรกาล และเวลาทำจีวร

๗.ถ้าเขาปวารณาด้วยปัจจัยสี่เพียง ๔ เดือน ฟังขอเขาได้เพียงกำหนดนั้นเท่านั้น ถ้าของให้เกินกว่ากำหนดนั้นไป ต้องปาจิตติย เว้นไว้แต่เขาปวารณาอีก หรือปวารณาเป็นนิตย.

๘.ภิกษุไปดูกระบวนทัพที่เขายกไปเพื่อจะรบกัน ต้องปาจิตติย เว้นไว้แต่มีเหตุ.

๙.ถ้าเหตุที่ต้องไปมีอยู่ ฟังไปอยู่ได้ในกองทัพเพียง ๓ วัน ถ้าอยู่ให้เกินกว่ากำหนดนั้น ต้องปาจิตติย

๑๐.ในเวลาที่อยู่ในการทัพตามกำหนดนั้น ถ้าไปดูเขารบกันก็ดี หรือดูเขาตรวจพลก็ดี ดูเขาจัดกระบวนทัพก็ดี ดูหมู่เสนาที่จัดเป็นกระบวนแล้วก็ดี ต้องปาจิตติย.

สุราปานวรรคที่ ๖ มี ๑๐ สิกขาบท

๑.ภิกษุดื่มน้ำเมา ต้องปาจิตตีย์.

๒.ภิกษุจี้ภิกษุ ต้องปาจิตตีย์.

๓.ภิกษุว่ายน้ำเล่น ต้องปาจิตตีย์.

๕.ภิกษุหลอนภิกษุให้กลัวผี ต้องปาจิตตีย์.

๖.ภิกษุไม่เป็นไข้ ติดไฟให้เป็นเปลวเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นติดก็ดีเพื่อจะผิง ต้องปาจิตตีย์. ติดเพื่อเหตุอื่น ไม่เป็นอาบัติ.

๗.ภิกษุอยู่ในมัชฌิมประเทศ คือ จังหวัดกลางแห่งประเทศอินเดีย ๑๕ วัน จึงอาบน้ำได้หนหนึ่ง ถ้ายังไม่ถึง ๑๕ วันอาบน้ำ ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็น. ในปัจฉิมประเทศ เช่น ประเทศเราอาบน้ำได้เป็นนิตย ไม่เป็นอาบัติ.

๘.ภิกษุได้จีวรใหม่มา ต้องพินทุด้วยสี ๓ อย่าง คือ เขียวคราม โคลน ดำคล้ำ อย่างใดอย่างหนึ่งก่อน จึงนุ่งห่มได้ ถ้าไม่ทำพินทุก่อนแล้วนุ่งห่ม ต้องปาจิตตีย์.

๙.ภิกษุวิกัปปจีวรแก่ภิกษุหรือสามเณรแล้ว ผู้รับยังไม่ได้ถอนนุ่งห่มจีวรนั้น ต้องปาจิตตีย์.

๘.ภิกษุกล่าวคัดค้านธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์

๙.ภิกษุคบภิกษุเช่นนั้น คือ ร่วมกินก็ดี ร่วมอุโบสถสังฆกรรมก็ดี ร่วมนอนก็ดี ต้องปาจิตตีย์.

๑๐.ภิกษุเกลี้ยกล่อมสามเณรที่ภิกษุอื่นให้ฉิบหายแล้ว เพราะโทษที่กล่าวคัดค้านธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ให้เป็นอุปัฏฐากก็ดี ร่วมกินก็ดี ร่วมนอนก็ดี ต้องปาจิตตีย์

สหธรรมิกวรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท

๑.ภิกษุประพฤตินาจารย์ ภิกษุอื่นตักเตือน พุดผิดเพี้ยนว่า ยังไม่ได้ถามท่านผู้รู้ก่อน ข้าพเจ้าจักไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้ ต้องปาจิตตีย์.ธรรมดาภิกษุผู้ศึกษา ยังไม่รู้สิ่งใด ควรจะรู้สิ่งนั้น ควรไต่ถามไล่เสียงท่านผู้รู้.

๒.ภิกษุอื่นทองปาติโมกข์อยู่ ภิกษุแกล้งพุดให้เธอคลายอุตสาหะ ต้องปาจิตตีย์.

๓.ภิกษุต้องอาบัติแล้วแกล้งพุดว่า ข้าพเจ้าพึงรู้เดี๋ยวนี้เองว่าข้อนี้มาในพระปาติโมกข์ ถ้าภิกษุอื่นรู้อยู่ว่า เธอเคยรู้มาก่อนแล้วแต่

กำลังพูดกันเขาว่า ฟังสวดประกาศความซื่อ นั้น เมื่อสงฆ์สวดประกาศแล้ว กำลังทำไม่รู้อีก ต้องปาจิตตีย์.

๔.ภิกษุโกรธ ให้ประหารแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์.

๕.ภิกษุโกรธ เจ้ามืดดูจให้ประหารแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์.

๖.ภิกษุโจทก์ฟ้องภิกษุอื่น ด้วยอาบัติสังฆาติเสสไม่มีมูล ต้องปาจิตตีย์.

๗.ภิกษุแกลังก่อความรำคาญให้เกิดแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์.

๘.เมื่อภิกษุวิวาทกันอยู่ ภิกษุไปแอบฟังความ เพื่อจะได้รู้ว่าเขาว่าอะไรตนหรือพวกของตน ต้องปาจิตตีย์.

๙.ภิกษุให้ฉันทะ คือความยอมให้ทำสังกรรมที่เป็นธรรมแล้ว ภายหลังกลับติเตียนสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น ต้องปาจิตตีย์.

๑๐.เมื่อสงฆ์กำลังประชุมกันตัดสินข้อความข้อหนึ่ง ภิกษุรูปใด อยู่ในที่ประชุม นั้น จะหลีกไปในขณะที่ตัดสินข้อนั้นยังไม่เสร็จ ไม่ให้ฉันทะก่อนลุกไปเสีย ต้องปาจิตตีย์.

๑๑.ภิกษุพร้อมกับสงฆ์ให้จีวรเป็นบำเหน็จ แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งแล้ว ภายหลังกลับติเตียนภิกษุอื่นว่า ให้เพราะเห็นแก่หน้ากัน

ต้องปาจิตตีย์.

๑๒.ภิกษุรู้ที่อยู่ น้อมลามกที่ทายกเขาตั้งใจจะถวายสงฆ์มาเพื่อ
บุคคล ต้องปาจิตตีย์.

รัตนวรรคที่ ๙ มี ๑๐ สีกขาบท

๑.ภิกษุไม่ได้รับอนุญาตก่อน เข้าไปในห้องที่พระเจ้าแผ่นดิน
เสด็จอยู่กับพระมเหสี ต้องปาจิตตีย์.

๒.ภิกษุเห็นเครื่องบริโภคของคฤหัสถ์ตกอยู่ ถือเอาเป็นของเก็บ
ได้เองก็ดี ให้ผู้อื่นถือเอาก็ดี ต้องปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่ของนั้นตกอยู่ใน
ในวัด หรือในที่อาศัย ต้องเก็บไว้ให้แก่เจ้าของ ถ้าไม่เก็บ ต้องทุก
กฏ.

๓.ภิกษุไม่บอกลาภิกษุอื่นที่มีอยู่ในวัดก่อน เข้าไปบ้านในเวลา
วิกาล ต้องปาจิตตีย์. เว้นไว้แต่การด่วน.

๔.ภิกษุทำกล่องเข็ม ด้วยกระดูกก็ดี ด้วยงาก็ดี ด้วยเขาก็บี ต้อง
ปาจิตตีย์. ต้องต่อยกล่องนั้นเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

๕.ภิกษุทำเตียงหรือตั้ง พึงทำให้มีเท้าเพียง ๔ นิ้วพระสุคต เว้น

ไว้แต่แม่แคว่ ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์. ต้องตัดให้ได้
ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

๖.ภิกษุทำเตียงหรือตั้งหุ้มนอน ต้องปาจิตตีย์. ต้องรื้อเสียก่อน จึง
แสดงอาบัติตก.

๗.ภิกษุทำผ้าปูนั่ง พึงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้นยาว ๒
คืบ พระสุคต กว้างคืบครึ่ง ชายคืบหนึ่ง ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้
ต้องปาจิตตีย์. ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

๘.ภิกษุทำผ้าปิดแผล พึงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้น ยาว
๔ คืบพระสุคต กว้าง ๒ คืบ ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์.
ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

๙.ภิกษุทำผ้าอาบน้ำฝน พึงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้นยาว
๖ คืบพระสุคต กว้าง ๒ คืบครึ่ง ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้อง
ปาจิตตีย์. ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

๑๐.ภิกษุทำจีวรให้เท่าจีวรพระสุคตก็ดี เกินกว่านั้นก็ดี ต้อง
ปาจิตตีย์. ประมาณจีวรพระสุคตนั้น ยาว ๙ คืบพระสุคต กว้าง ๖
คืบ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

ปาฏิเทสนียะ ๔

๑. ภิกษุรับของเคี้ยวของฉันแต่มีนางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ด้วยมือของตนมาบริโภค ต้องปาฏิเทสนียะ.

๒. ภิกษุฉันอยู่ในที่นิมนต์ ถ้ามีนางภิกษุณีมาสั่งทายกให้เอาสิ่งนั้นสิ่งนี้ถวาย เธอพึงไล่นางภิกษุณีนั้นให้ถอยไปเสีย ถ้าไม่ไล่ ต้องปาฏิเทสนียะ.

๓. ภิกษุไม่เป็นไข้ เขาไม่ได้นิมนต์ รับของเคี้ยวของฉันในตระกูลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสขะ มาบริโภค ต้องปาเทสนียะ.

๔. ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่าเป็นที่เปลี่ยว ไม่เป็นไข้ รับของเคี้ยวของฉัน ที่ทายกไม่ได้แจ้งความให้ทราบก่อน ด้วยมือของตนมาบริโภค ต้องปาฏิเทสนียะ.

เสขียวัตถ

วัตถที่ภิกษุจะต้องศึกษาเรียกว่าเสขียวัตถ เสขียวัตถนั้น จัดเป็น ๔ หมวด หมวดที่ ๑ เรียกว่าสารูป หมวดที่ ๒ เรียกว่าโภชนปฏิบัติสังยุต หมวดที่ ๓ เรียกว่าธัมมเทสนาปฏิบัติสังยุต หมวดที่ ๔ เรียกว่าปกิณณกะ.

สารบัญที่ ๑ มี ๒๖

๑.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักนุ่งห่มให้เรียบร้อย. ไปในบ้าน.

๒.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักนุ่งห่มให้เรียบร้อย. ไปนั่งในบ้าน.

๓.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปิดกายด้วยดี. ไปในบ้าน.

๔.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปิดกายด้วยดี. ไปนั่งในบ้าน.

๕.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักระวังมือเท้าด้วยดี. ไปในบ้าน.

๖.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักระวังมือเท้าด้วยดี. ไปนั่งในบ้าน.

๗.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง. ไปในบ้าน

๘.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง. ไปนั่งในบ้าน

๙.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เวกผ้า. ไปในบ้าน

๑๐.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เวกผ้า. ไปนั่งในบ้าน

๑๑.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หิวเราะ ไปในบ้าน

๑๒.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หิวเราะ ไปนั่งในบ้าน

๑๓.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่พุดเสียงดัง ไปในบ้าน

๑๔.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่พุดเสียงดัง ไปนั่งในบ้าน

๑๕.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงกาย ไปในบ้าน

๑๖.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงกาย ไปนั่งในบ้าน

๑๗.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่ไกวแขน ไปในบ้าน

๑๘.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่ไกวแขน ไปนั่งในบ้าน

๑๙.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่สั่นศีรษะ ไปในบ้าน

๒๐.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่สั่นศีรษะ ไปนั่งในบ้าน

๒๑.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกาย ไปในบ้าน

๒๒.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกาย ไปนั่งในบ้าน

๒๓.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาผ้าคลุมศีรษะ ไปในบ้าน

๒๔.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาผ้าคลุมศีรษะ ไปในบ้าน

๒๕.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินกระหือหยงเท้าไปในบ้าน

๒๖.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งรัดเข้าในบ้าน

โภชนปฏิบัติสังยุตที่ ๒ มี ๓๐

๑.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตโดยเคารพ.

๒.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อรับบิณฑบาต เราจักแลดูแต่ในบาตร.

๓.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับแกงพอสมควรแก่ข้าวสุก

๔.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตแต่พอเสมอขอบปากบาตร.

๕.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันทิณทบาทโดยเคารพ.

๖.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันทิณทบาท เราจักแลดูแต่
ในบาตร.

๗.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ขุดข้าวสุกให้แห้ง.

๘.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันทิณทบาทพอสมควรแก่ข้าว
สุก.

๙.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ขยุ่มข้าวสุกแต่ยอดลง
ไป.

๑๐.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่กลบแกงหรือกับข้าว
ด้วยข้าวสุก เพราะอยากจะได้มาก.

๑๑.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เจ็บไข้ จักไม่ขอแกงหรือ
ข้าวสุก เพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉันทิณ.

๑๒.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ดูบาตรของผู้อื่นด้วย
คิดจะยกโทษ.

๑๓.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่นัก.

๑๔.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม.

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อคำขำยังไม่ถึงปาก เราจักไม่อ้าปากไว้ท่า.

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันอยู่ เราจักไม่เอานิ้วมือสอดเข้าปาก.

๑๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อข้าวอยู่ในปาก เราจักไม่พุด.

๑๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โยนคำเข้าปาก.

๑๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันกัดคำข้าว.

๒๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำกระพุงแก้มให้ตู่ย.

๒๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันพลางสะบัดมือพลาง.

๒๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันไปรยเมล็ดข้าวให้ตกลงในบาตรหรือในที่นั้น ๆ.

๒๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันแลบลิ้น

๒๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันดั่งจับ ๆ.

๒๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทังชุต ฯ

๒๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉนฺนเลียมมือ.

๒๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉนฺนชอดบาตร.

๒๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉนฺนเลยมือปาก.

๒๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือเปื้อนจับภาชนะ
น้ำ.

๓๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาน้ำล้างบาตรมีเมล็ด
ข้าวเทลงในบ้าน.

ธัมมเทสนาปฏิสังขตที่ ๓ มี ๑๖

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็น
ใช้ มีร่มในมือ.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็น
ใช้ มีไม้พลองในมือ.

๓. ฯลฯ มีศัสตราในมือ.

๔.๗๗ มีอาวุธในมือ.

๕.๗๗ สวมเขี้ยวเท้า.

๖.๗๗ สวมรองเท้า.

๗.๗๗ ไปในยาน.

๘.๗๗ อยู่บนที่นอน.

๙.๗๗ นั่งรัดเข่า.

๑๐.๗๗ พันศิโรษะ.

๑๑.๗๗ คลุมศิโรษะ

๑๒.๗๗ เรานั่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้
นั่งบนอาสนะ.

๑๓.๗๗ เรานั่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้
นั่งบนอาสนะสูง.

๑๔.๗๗ เรายืนอยู่ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ผู้นั่งอยู่.

๑๕.๗๗ เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ ผู้
เดินไปข้างหน้า.

๑๖.๔๗ เราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่ใช่ผู้
ไปในทาง.

ปกิณณกะที่ ๔ มี ๓

๑.ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่ใช่ จักไม่ยืนถ่าย
อุจจาระถ่ายปัสสาวะ.

๒.๔๗ เราไม่ใช่ จักไม่ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะบัววนเขฬะ
ลงในขของเขี้ยว.

๓.๔๗ เราไม่ใช่ จักไม่ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ บัววน
เขฬะ ลงในน้ำ.

อธิกรณ์ ๔

๑.ความเถียงกันว่า สิ่งนั้นเป็นธรรมเป็นวินัย สิ่งนี้ไม่ใช่ธรรม
ไม่ใช่วินัย เรียกวิวาทาธิกรณ์.

๒.ความใจทักกันด้วยอาบัตินั้น ๆ เรียกอนุวาทาธิกรณ์.

๓.อาบัติทั้งปวง เรียกอาปัตตาทิกรณ์.

๔. กิจที่สงฆ์จะพึงทำ เรียกกิจจาธิกรณ์.

อธิกรณ์สมณะ มี ๗

ธรรมเครื่องระงับอธิกรณ์ทั้ง ๔ นั้น เรียกอธิกรณ์สมณะ มี ๗
อย่าง คือ:-

๑. ความระงับอธิกรณ์ทั้ง ๔ นั้น ในที่พร้อมหน้าสงฆ์ ในที่พร้อมหน้าบุคคล ในที่พร้อมหน้าวัตถุ ในที่พร้อมหน้าธรรม เรียก สัมมุขาวินัย.

๒. ความที่สงฆ์สวดประกาศให้สมมติแก่พระอรหันต์ว่า เป็นผู้มีสติเต็มที เพื่อจะไม่ให้ใครโจทด้วยอาบัติ เรียกสติวินัย.

๓. ความที่สงฆ์สวดประกาศให้สมมติแก่ภิกษุ ผู้หายเป็นบ้าแล้ว เพื่อจะไม่ให้ใครโจทด้วยอาบัติที่เธอทำในเวลาเป็นบ้า เรียก อมูพหวินัย.

๔. ความปรับอาบัติตามปฎิญาญาของจำเลยผู้รับเป็นสัตย์ เรียก ปฎิญาญาตกรณะ

๕. ความตัดสินเอาตามคำของคนมากเป็นประมาณ เรียกเยภุยก

ยลิกา.

๖. ความลงโทษแก่ผู้ผิด เรียกทัตสสปาปิยลิกา.

๗. ความให้ประนีประนอมกันทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่ต้องชำระความเดิม เรียกติณวัตถารกวินัย.

ลิกขาบทนอกนี้ ที่ยกขึ้นเป็นอาบัติอุลลัจจัยบ้าง ทุกกฎบ้าง ทพภาสิตบ้าง เป็นลิกขาบทไม่ได้มาในพระปาติโมกข์.